

BIO-plan NP de Maasduinen

5 maart 2021

STROOTMAN
LANDSCHAPSARCHITECTEN

Funenpark 1-D

1018 AK Amsterdam / NL

www.strootman.net

bureau@strootman.net

T. +31(0)20-419.41.69

BIO-plan NP de Maasduinen

5 maart 2021

5 maart 2021, gemaakt door:

STROOTMAN
LANDSCHAPSARCHITECTEN

Funenpark 1-D
1018 AK Amsterdam
Nederland
T. +31(0)20-419.41.69
bureau@strootman.net
www.strootman.net

In opdracht van:

**Nationaal Park
De Maasduinen**

Overlegorgaan Nationaal Park De Maasduinen
p.a. gemeente Bergen
Raadhuisstraat 2
5854 AX Bergen
info@bergen.nl

Inhoud

1	Samenvatting	6
	Waarom een BIO-plan?	8
2	Wat maakt de Maasduinen uniek?	12
	2.1 Regionale context	
	2.2 Landschapsstructuur en watersysteem	
	2.3 Natuurwaarden	
	2.4 Recreatie en toerisme	
3	Wat speelt er?	26
	3.1 Natuur	
	3.2 Water en klimaat	
	3.3 Cultuurhistorie	
	3.4 Recreatie en toerisme	
	3.5 Landbouw	
	3.6 Economie en gezondheid	
	3.7 Energietransitie	
	3.8 Participatie, educatie en marketing	
4	Visie op beheer, inrichting en ontwikkeling	44
	4.1 Inleiding	
	4.2 Identiteit, verbinding en samenwerking	
	4.3 Ambities natuur	
	4.4 Ambities recreatie en toerisme	
	4.5 Ambities landbouw	
	4.6 Ambities water	
	4.7 Ambities participatie, educatie en marketing	
	4.8 Ambities natuuronderzoek	
5	Uitvoering	58
	Bijlagen	62
	Colofon	65

Samenvatting

Rijke gradiënten

Tussen Venlo en Gennep ligt een van de mooiste natuurgebieden van Nederland, het Nationaal Park De Maasduinen. Naast uitgestrekte bossen en heidevelden vinden we hier vennen, zandverstuivingen, beken en moerassen. Kenmerkend is het markante reliëf van de Maasterrassen en het complex van hoog opgestoven rivierduinen en diep ingesneden beekdalen. Juist door dit reliëf komen hier veel leefmilieus samen, met rijke ecologische gradiënten daartussen. Dit staat borg voor een grote biodiversiteit, met zeldzame diersoorten, zoals gladde slang, zandhagedis, kraanvogel, nachtzwaluw en allerlei soorten vleermuizen, amfibieën en dagvlinders.

Samenspel van mens en natuur

De oevers van de Maas zijn van oudsher ook een aantrekkelijke plek voor de mens om te wonen. Dit heeft bijzondere sporen in het landschap achtergelaten, van prehistorische grafheuvels en resten van Romeinse villa's tot middeleeuwse kastelen en statige laanbeplantingen. Historisch gezien zijn de natuurgebieden nauw verbonden met het menselijk gebruik: de heidevelden zijn ontstaan door schapenbegrazing en de bossen door latere aanplant voor mijnhout. Zelfs de beken zijn door de mens aangelegd om het water van de hoger gelegen Maasterrassen af te voeren of om watermolens aan te drijven. Het samenspel van mens en natuur -vroeger, nu en in de toekomst- is een rode draad in het verhaal van de Maasduinen.

Herijking

Dit BIO-plan schetst een mogelijke toekomst voor het Nationaal Park De Maasduinen. Het oude beheer- en inrichtingsplan (BIP) dateert al uit 1999 en is hoognodig aan een update toe. Want er komen veel nieuwe ontwikkelingen op het gebied af en bovendien is de financiering van het Nationaal Park onzeker geworden. Er is dringend behoefte aan een herijking van de oorspronkelijke doelen voor het Nationaal Park en van de bijbehorende organisatie- en financieringsstructuur. Dit BIO-plan is daar een aanzet voor. Het is allereerst een actualisatie van het oude

beheer- en inrichtingsplan en daarnaast een bouwsteen voor het transitietraject om te komen tot een breder 'Regionaal Landschap'.

Doelstelling

Doelen van het BIO-plan zijn het ondersteunen en versterken van:

- landschapsecologische diversiteit en samenhang;
- recreatief medegebruik en natuur- en landschapsbeleving;
- voorlichting en educatie;
- wetenschappelijk onderzoek;
- de ruimtelijke en maatschappelijke inbedding van het Nationaal Park in de regio.

Opgaven voor de toekomst

De afgelopen 20 jaar zijn al veel maatregelen uitgevoerd om van de Maasduinen een samenhangend en beleefbaar natuurgebied te maken. Toch liggen er grote opgaven voor de toekomst: de biodiversiteit staat onder druk als gevolg van stikstofdepositie, verdroging, klimaatverandering, versnippering en de toenemende recreatiedruk. De verzuring van de heiden, de uitdroging van vennen en beken en de eikensterfte in de bossen zijn serieuze problemen. Anderzijds bieden nieuwe beleidsontwikkelingen ook kansen om het Nationaal Park te versterken, denk aan de provinciale stikstofaanpak, het nieuwe Waterbeheerprogramma van Waterschap Limburg, de Regiovisie Noord-Limburg en het Natura 2000-beheerplan. Het is zaak die kansen goed te benutten.

Wederzijds voordeel

Waar in het oorspronkelijke BIP de nadruk lag op de interne inrichting en het interne beheer van het park, kijkt het BIO-plan ook naar de omgeving. Er zijn immers allerlei relaties tussen het park en de omgeving en door deze goed te 'managen' kunnen beide erop vooruitgaan. Het Nationaal Park kan een vliegwiel zijn voor de economische ontwikkeling van de regio, en anderzijds kan de regio veel actiever bijdragen aan ecologische ontwikkeling van het Nationaal Park.

Natuurkern en landschapsschil

Dit wederzijdse belang komt terug in het onderscheid tussen 'natuurkern' en 'landschapsschil'. De natuurkern is het huidige Nationaal Park De Maasduinen, aangevuld met de natuurgebieden rond Arcen, die ook onderdeel zijn van het Natura 2000-gebied De Maasduinen. Hier zijn de inrichting en het beheer primair gericht op het vergroten van de biodiversiteit. Rondom de natuurkern ligt de gevarieerde landschapsschil van het Maasdal en de Maasterrassen. Dit kan een fraaie landschappelijke zoom om het Nationaal Park worden met aanvullend toeristisch-recreatief aanbod, natuurinclusieve en circulaire landbouw en vitale dorpen. In de landschapsschil liggen ook waardevolle natuurgebieden en landschapselementen, zoals de Maasheggen, het beekdal van de Heukelomse Beek, de bossen bij Gennep en het Zwart Water bij Venlo. Het is belangrijk dat deze goed verbonden zijn met de centrale natuurkern.

Visie

In het BIO-plan zijn ambities vastgelegd voor de thema's natuur, recreatie, landbouw, water, participatie, marketing en educatie en natuuronderzoek. De ambities zijn verbeeld in een visiekaart met vier themakaarten. De belangrijkste ambities zijn:

- Natuur: vergroting en verbinding heideclusters, natuurlijke bosontwikkeling, aanleg gradiëntzones en ecologische verbindingen, ontwikkeling kwelmoerassen en beeksystemen.
- Recreatie: recreatiezonering met rustgebieden en concentratiegebieden, optimalisatie recreatief medegebruik, ontwikkeling ladderstructuur voor recreatieve routing, opwaardering en toevoeging Parkpoorten, ontwikkeling groene dorpsranden.

- Landbouw: stimulering van natuurinclusieve en circulaire landbouw in de landschapsschil om de natuurkern, met bijpassende verdienmodellen.
- Water: vermindering verdrogende en eutrofiërende effecten op het Nationaal Park vanuit een integrale stroomgebiedsbenadering, rivierverruiming en dijkversterking langs de Maas inzetten voor extra natuur- en landschapskwaliteit.
- Participatie, educatie en marketing: goede communicatie met uiteenlopende doelgroepen, in het bijzonder de jeugd, ontwikkeling streekmerk, actieve participatie door bewoners en bedrijven.
- Natuuronderzoek: continuering en opschaling van lopend onderzoek, ondersteuning vrijwilligers en versterken kennisnetwerk.

Uitvoering

In het laatste hoofdstuk van het BIO-plan is een groslijst van mogelijke projecten opgenomen. Deze zijn ingebracht door leden van de klankbordgroep om invulling te geven aan de gezamenlijke ambities. Over de uitvoering zullen nog nadere afspraken worden gemaakt tussen de betrokken partijen. Voor de financiering zal een beroep worden gedaan op diverse externe uitvoeringsprogramma's en budgetten, in het bijzonder de Investeringsagenda van de Regiovisie Noord-Limburg. De organisatiestructuur en de precieze aanpak worden verder uitgewerkt in het transitietraject voor het Regionaal Landschap.

1

Waarom een BIO-plan?

Het Nationaal Park De Maasduinen staat aan de vooravond van een nieuwe fase in haar ontwikkeling. Het huidige Beheer- en Inrichtingsplan is alweer 20 jaar oud en er spelen veel nieuwe ontwikkelingen. Dit BIO-plan zet de koers uit naar de toekomst.

Update BIP

De afgelopen 20 jaar is veel geïnvesteerd om van de Maasduinen een samenhangend en beleefbaar natuurgebied te maken en om de samenwerking tussen de beheerders en andere gebiedspartijen te versterken. Basis hiervoor was het Beheer- en Inrichtingsplan (BIP) van Bureau Hemmen uit 1999 (zie bijlage 1). Dit plan is hoognodig aan een update toe, want in de tussentijd is er veel veranderd. Veel nieuwe ontwikkelingen komen op het gebied af, denk aan klimaatverandering, energietransitie, kringlooplandbouw en de groei van het toerisme. Daarom heeft het Overlegorgaan Nationaal Park De Maasduinen aan Strootman Landschapsarchitecten de opdracht gegeven een Beheer-, Inrichtings- en Ontwikkelingsplan (BIO-plan) op te stellen voor het Nationaal Park.

Het BIO-plan beschrijft de ambities en opgaven voor het Nationaal Park de Maasduinen voor de komende 15 jaar ten aanzien van beheer, inrichting en ontwikkeling. Het is in eerste instantie een actualisatie van het BIP uit 1999. Het beheer en de inrichting van de bestaande natuurgebieden staan centraal. Daarbij nemen we ook de natuurgebieden bij Arcen mee. Deze natuurgebieden zijn geen onderdeel van het Nationaal Park, maar wel van het Natura 2000-gebied Maasduinen.

Verder worden ook nieuwe ontwikkelingskansen voor het Nationaal Park in beeld gebracht, waarbij gekeken wordt naar een ruime schil rondom het Nationaal Park en het Natura 2000-gebied, dat wil zeggen het hele gebied ten oosten van de Maas tussen Venlo en Gennep.

Functie en status van het BIO-plan

Het BIO-plan is allereerst het gezamenlijk afstemmingskader voor de onderlinge samenwerking

tussen de beheerders (terreinbeherende organisaties, gemeenten, agrariërs en particuliere eigenaren), overheden en andere gebiedspartners. Belangrijke elementen daarin zijn een gedragen gebiedszonering en een gezamenlijke aanpak van beheer, toezicht, marketing, educatie en onderzoek.

Daarnaast is het BIO-plan een middel om naar buiten toe de ambities voor het Nationaal Park kenbaar te maken, het maatschappelijk draagvlak te vergroten, nieuwe partijen aan het gebied te binden en nieuwe financieringsbronnen aan te boren (bijvoorbeeld middels regio-enveloppes).

Het BIO-plan heeft geen formele status en is niet bindend voor derden. Derden kunnen ook geen rechten ontleen aan het plan. Het BIO-plan is alleen bindend voor de partijen die het hebben ondertekend, dat wil zeggen de partijen uit het Overlegorgaan Nationaal Park De Maasduinen. De beschreven ambities gelden voor de komende 15 jaar en geven uitwerking aan de relevante beleidsdoelstellingen voor het gebied. Voor de uitvoering zullen de normale inspraakprocedures worden doorlopen en zal nadere afstemming met alle belanghebbenden plaatsvinden.

Relatie met Regionaal Landschap

Parallel aan de opstelling van het BIO-plan hebben het Overlegorgaan Nationaal Park De Maasduinen en de betrokken overheden in september 2020 een subsidieaanvraag ingediend bij het Ministerie van LNV voor doorontwikkeling van De Maasduinen tot een Regionaal Landschap. Voorwaarde is dat het Nationale Park zich committeert aan de 12 criteria die de kwaliteit van het gebied garanderen. Deze criteria zijn opgenomen in de standaard voor de gebiedsaanduiding Nationaal Park (2018) en hebben betrekking op minimale omvang, ruimte voor natuurlijke processen, (inter)nationaal onderscheidende kwaliteiten, eigen identiteit, ruimtelijke samenhang, herkenbaarheid en beleefbaarheid, verbondenheid met de regionale gemeenschap, educatie, onderzoek, governance en planontwikkeling.

Het BIO-plan kan beschouwd worden als een eerste bouwsteen voor de transitie naar een Nationale Park Nieuwe Stijl, waarbij de inzet van de regio is om te komen tot een Regionaal Landschap met het bestaande Nationaal Park als natuurskern. Het BIO-plan is primair gericht op het beheer en de inrichting van het bestaande Nationale Park. De uitwerking van een ambitiesdocument en uitvoeringsagenda voor het Regionaal Landschap als geheel is een vervolgstap.

Proces

De opstelling van het BIO-plan is begeleid door een klankbordgroep met vertegenwoordigers van:

- Limburgs Landschap
- Staatsbosbeheer
- Coöperatie Particuliere Grondbezitters
- gemeente Bergen
- gemeente Venlo
- gemeente Gennep
- IVN
- Limburgse Land- en Tuinbouwbond
- Waterschap Limburg
- Natuurhistorisch Genootschap
- bewoners, huisartsen en ondernemers.

Deze klankbordgroep is drie maal bij elkaar gekomen. Voor de dagelijkse begeleiding was er een projectgroep met de secretaris van het Overlegorgaan Nationaal Park De Maasduinen en vertegenwoordigers van de gemeente Bergen, Limburgs Landschap en Staatsbosbeheer.

Doelen voor het Nationaal Park

De doelstellingen voor het Nationaal Park zoals geformuleerd in het oorspronkelijke BIP staan nog recht overeind:

- Het behouden en ontwikkelen van de landschapsecologische diversiteit en samenhang van het gebied t.b.v. natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden.
- Het bieden en ontwikkelen van mogelijkheden voor recreatief medegebruik in vormen die

zijn gericht op beleving van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden, voor zover zij deze niet bedreigen en/of aantasten.

- Het bieden en ontwikkelen van mogelijkheden voor voorlichting en educatie voor een brede doelgroep op een zodanig wijze dat de waarden en bedreigingen van het Nationaal Park duidelijk worden en dat inzicht geboden wordt in de daarop gebaseerde inrichtings- en beheermaatregelen.
- Het bieden van mogelijkheden voor wetenschappelijk onderzoek.

Deze doelstellingen hebben vooral betrekking op de interne inrichting en het interne beheer. In het licht van nieuwe ontwikkelingen kan daar de volgende doelstelling aan worden toegevoegd:

- Het versterken van de ruimtelijke en maatschappelijke inbedding van het Nationaal Park in de regio en het stimuleren van nieuwe functiecombinaties en samenwerkingsvormen, op een zodanige wijze dat dit tot wederzijds voordeel leidt voor het park en de regio.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat een beschrijving van de belangrijkste kenmerken en kwaliteiten van het gebied. Hoofdstuk 3 gaat in op nieuwe (beleids)ontwikkelingen die van invloed zijn op het Nationaal Park en op knelpunten die er liggen, zowel binnen het gebied (intern), als in de relatie met de omgeving (extern). Hoofdstuk 4 bevat de visie op de gewenste ontwikkeling van het Nationaal Park. De visie wordt toegelicht aan de hand van een aantal themakaarten. Nadruk ligt op maatregelen die de samenhang en identiteit van het gebied als geheel versterken en beleefbaar maken. Hoofdstuk 5 gaat in op de uitvoering, inclusief organisatie en financiering.

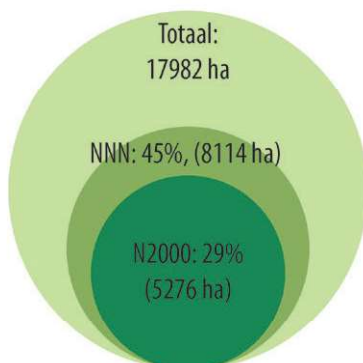

Het BIP uit 1999 (Bureau Hemmen)

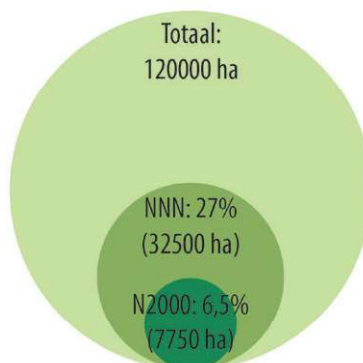
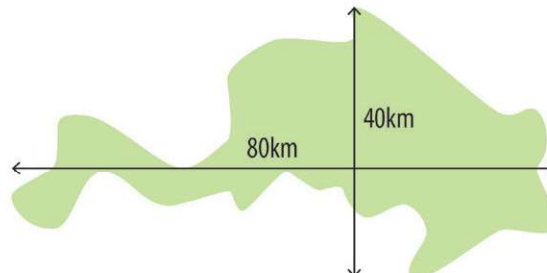

De standaard voor de Nationale Parken Nieuwe Stijl (Nationale Parken Bureau, 2018)

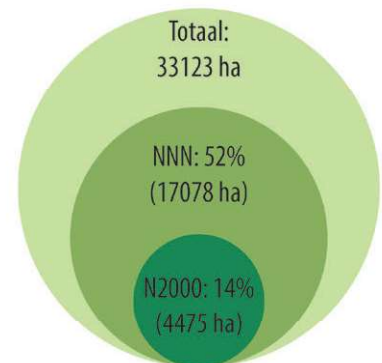
BIO-plan Maasduinen

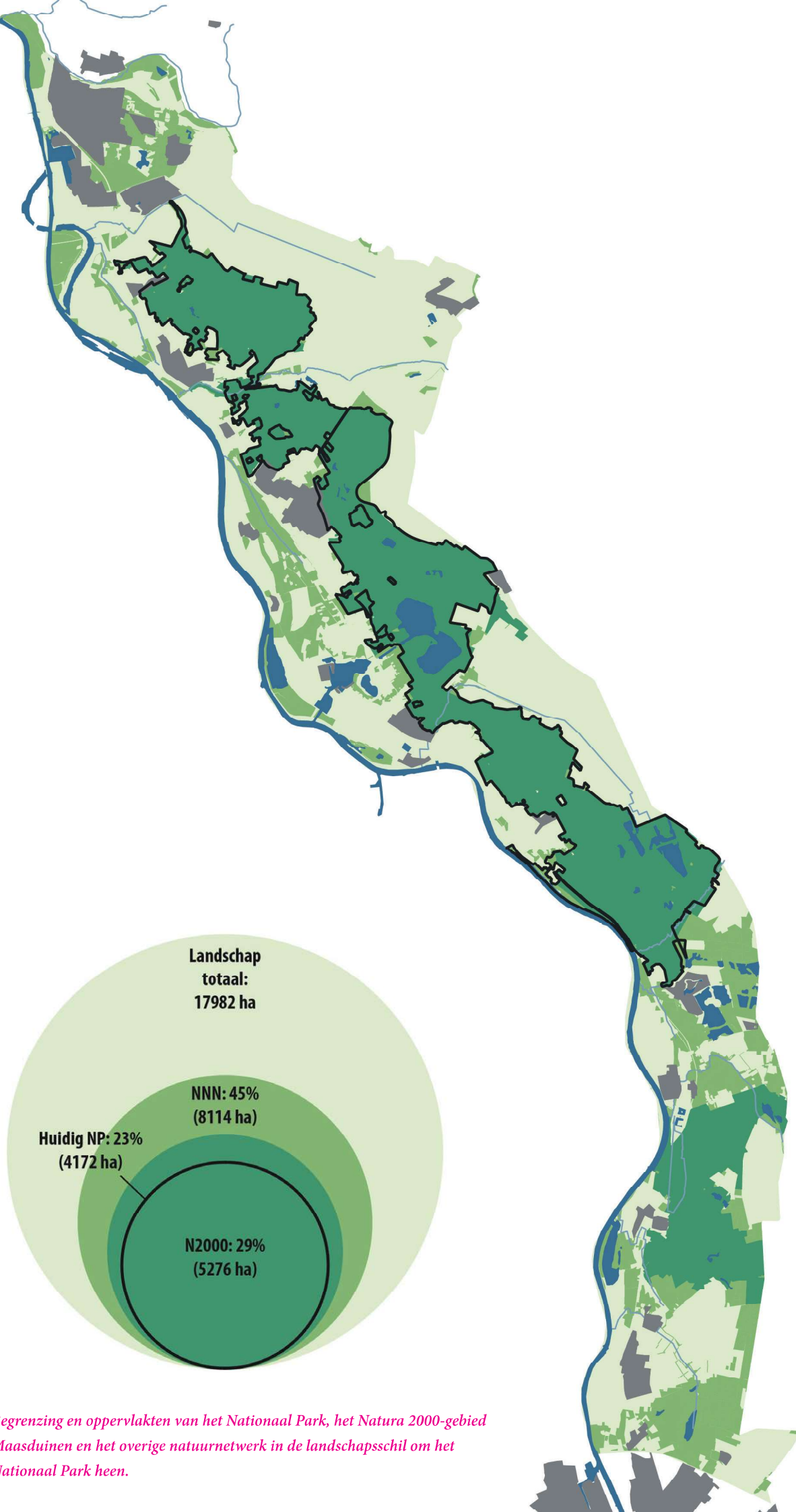
NP Van Gogh (in oprichting)

NP Drentsche Aa

Vergelijking van verhoudingen tussen Natura 2000, overige natuur binnen het Nationale Natuurnetwerk (NNN) en totale oppervlakte van enkele potentiële Nationale Parken Nieuwe Stijl. Ten opzichte van de 'landschapsschip' (lichtgroen) heeft NP De Maasduinen relatief veel natuur.

Begrenzing en oppervlakten van het Nationaal Park, het Natura 2000-gebied Maasduinen en het overige natuurnetwerk in de landschapsschil om het Nationaal Park heen.

2

Wat maakt de Maasduinen uniek?

Het langgerekte Nationaal Park De Maasduinen dankt haar bestaan aan de bijzondere geomorfologische structuur van het Maasdal. Het gebied omvat een breed spectrum van bodem- en watertypen, met zeer rijke ecologische gradiënten en internationaal waardevolle natuur. Daar komt een lange bewoningsgeschiedenis bij die interessante sporen in het landschap heeft achtergelaten.

2.1 Regionale context

De identiteit van het gebied wordt enerzijds bepaald door de ligging langs de Maas en anderzijds door de positie als grensregio. Voor een goed begrip van deze identiteit schetsen we eerst de grotere regionale context van het Nationaal Park De Maasduinen, aan de hand van drie thematische regiokaarten.

De Maasduinen als cruciale schakel in de ecologische hoofdstructuur van Nederland volgens ARK Natuurontwikkeling (tekening Jeroen Helmer, 2004)

Internationaal waardevolle natuur

Grauwe klauwier

Kamsalamander

Zwarte specht

Witsnuitlibel

Bever

Stufzand Bosserheide

Rijke cultuurhistorie

Grafheuvels de Hamert

Kasteel Arcen

Archeologische vondsten

Oude Rijksweg N271

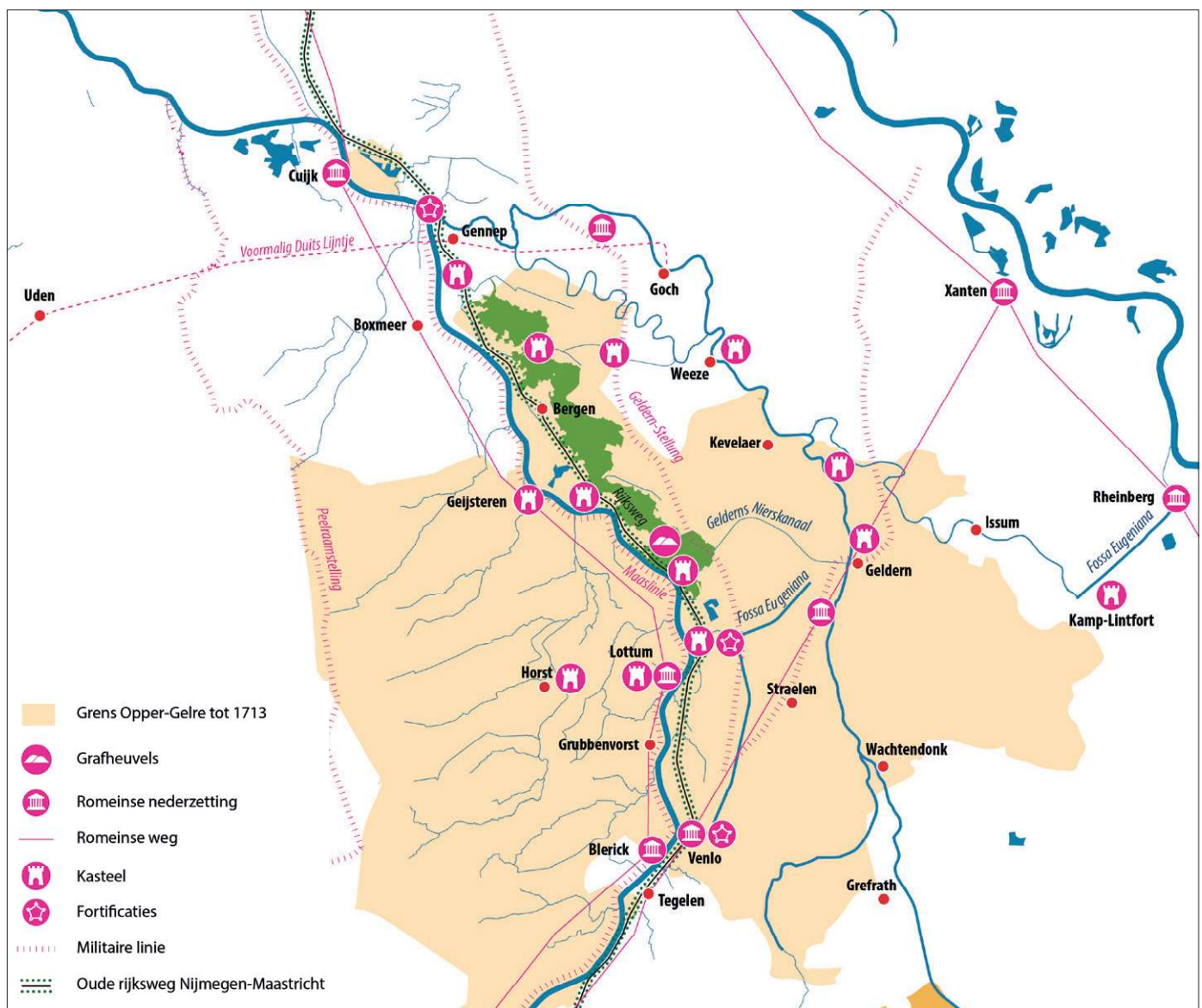
2.1

2.1.1 Ecologische context

De kaart hierboven laat de grotere natuurgebieden zien op de ondergrond van het reliëf en de waterstructuur. De Maas is een verbindende as, dwars daarop staan verschillende beeksystemen die als ecologische achterlandverbindingen dienen. Via deze waterstructuren zijn er (potentiële)verbindingen met het Nationaal Park De Groote Peel en het Grenspark Maas-Swalm-Nette (blauwe pijlen op de kaart). Aanvullend kunnen ook bosverbindingen worden versterkt (groene pijlen).

Het Geopark De Peelhorst i.o. en het UNESCO Biosfeergebied Maasheggen ondersteunen de bijzondere landschappelijke betekenis van de regio. Een meer samenhangende ontwikkeling en presentatie van deze gebieden kan van grote meerwaarde zijn voor de regio, en voor de biodiversiteit.

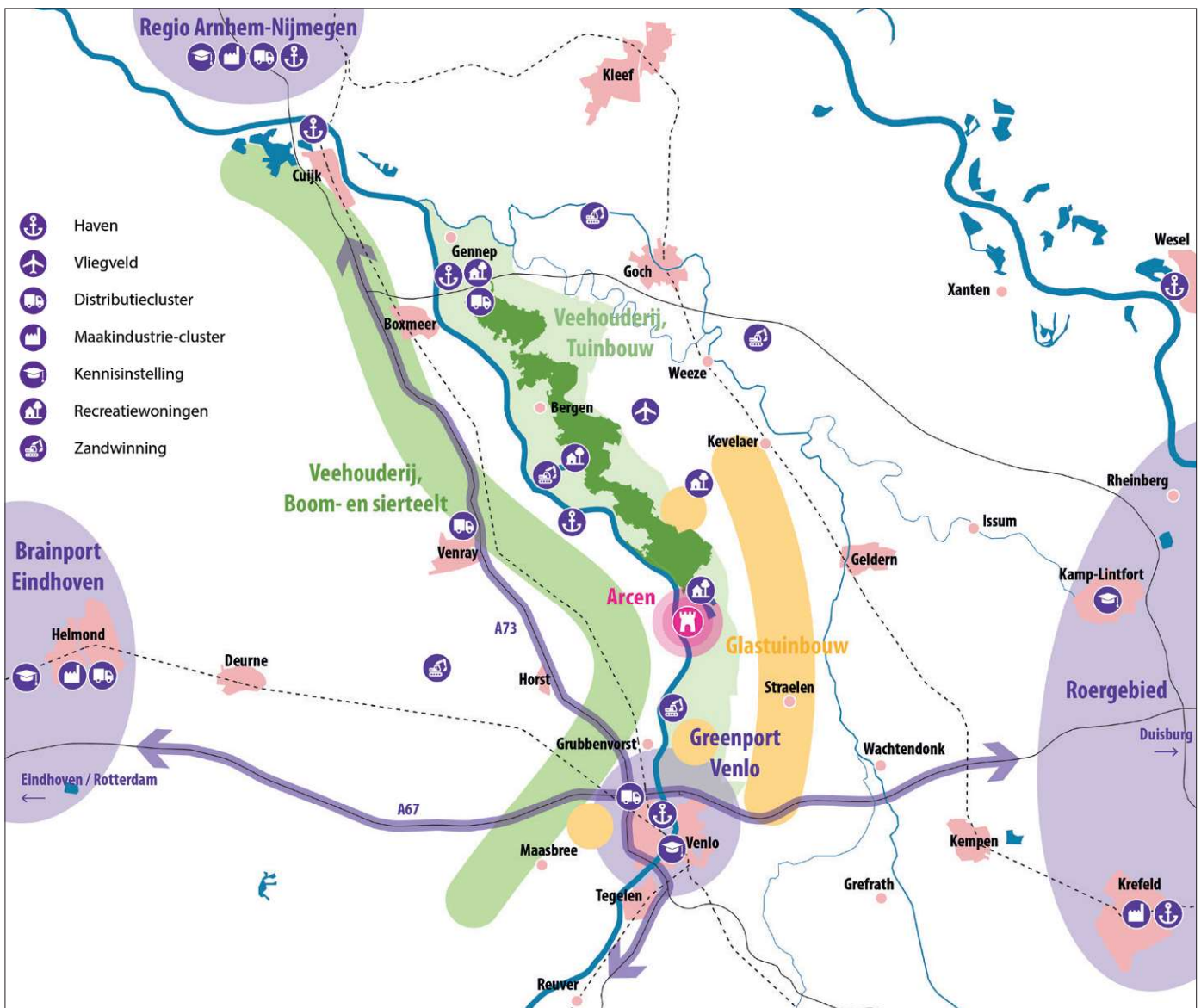

2.1.2 Historische context

Tot begin 18e eeuw maakten de Maasduinen deel uit van Opper Gelre, ook wel Overkwartier genoemd, het meest zuidelijke kwartier van het hertogdom Gelre. In de middeleeuwen was dit gebied nog veel groter dan op de kaart aangegeven. De Maasduinen delen dus een eeuwenlange geschiedenis met een uitgestrekt gebied aan weerszijden van de Maas, ook in wat nu Duitsland is. Maar de geschiedenis gaat verder terug naar de Romeinse Tijd en de prehistorie.

De oevers van de Maas zijn al ruim vóór de jaartelling bewoond en de Romeinen legden hier wegen en villa's aan. Later werden langs de Maas kastelen en forten aangelegd, mede om het scheepvaartverkeer te kunnen controleren. Na de opsplitsing van Opper Gelre zijn de verschillende delen herhaaldelijk van heerser gewisseld. Er zijn diverse linies aangelegd in het grensgebied langs de Maas, die getuigen van de strategische ligging van het gebied. Een bijzonder element is de oude Rijksweg Nijmegen-Maastricht, die rond 1840 is aangelegd op de rechteroever van de Maas.

2.1

2.1.3 Economische context

Venlo is een economisch centrum op het knooppunt van belangrijke transportassen, midden tussen grotere economische regio's in de omgeving. Met de Greenport Venlo en de bijbehorende Brightlands Campus ligt er een duidelijk accent op innovatieve en duurzame voedselproductie. De clusters van intensieve veehouderij, boom- en sierteelt en glastuinbouw in het omliggende landelijk gebied sluiten daarbij aan. Ook rondom Nationaal Park De Maasduinen komt van oudsher veehouderij en tuinbouw voor, maar hier meer vermengd met het toeristisch gebiedsprofiel.

Aan de noordzijde is de regio Arnhem-Nijmegen een belangrijk economisch kerngebied. Noord-Limburg heeft een duidelijke oriëntatie op de stad Nijmegen. De rechteroever van de Maas tussen Venlo en Nijmegen ligt in de luwte van deze economische kerngebieden en heeft een sterk toeristisch profiel, met de Kasteeltuinen van Arcen en Nationaal Park De Maasduinen als grote trekkers. In de Regiovisie Noord-Limburg wordt ingezet op een gecombineerde ontwikkeling van economie en natuur en landschap, met gezondheid als verbindend thema.

2.2

2.2 Landschapsstructuur en watersysteem

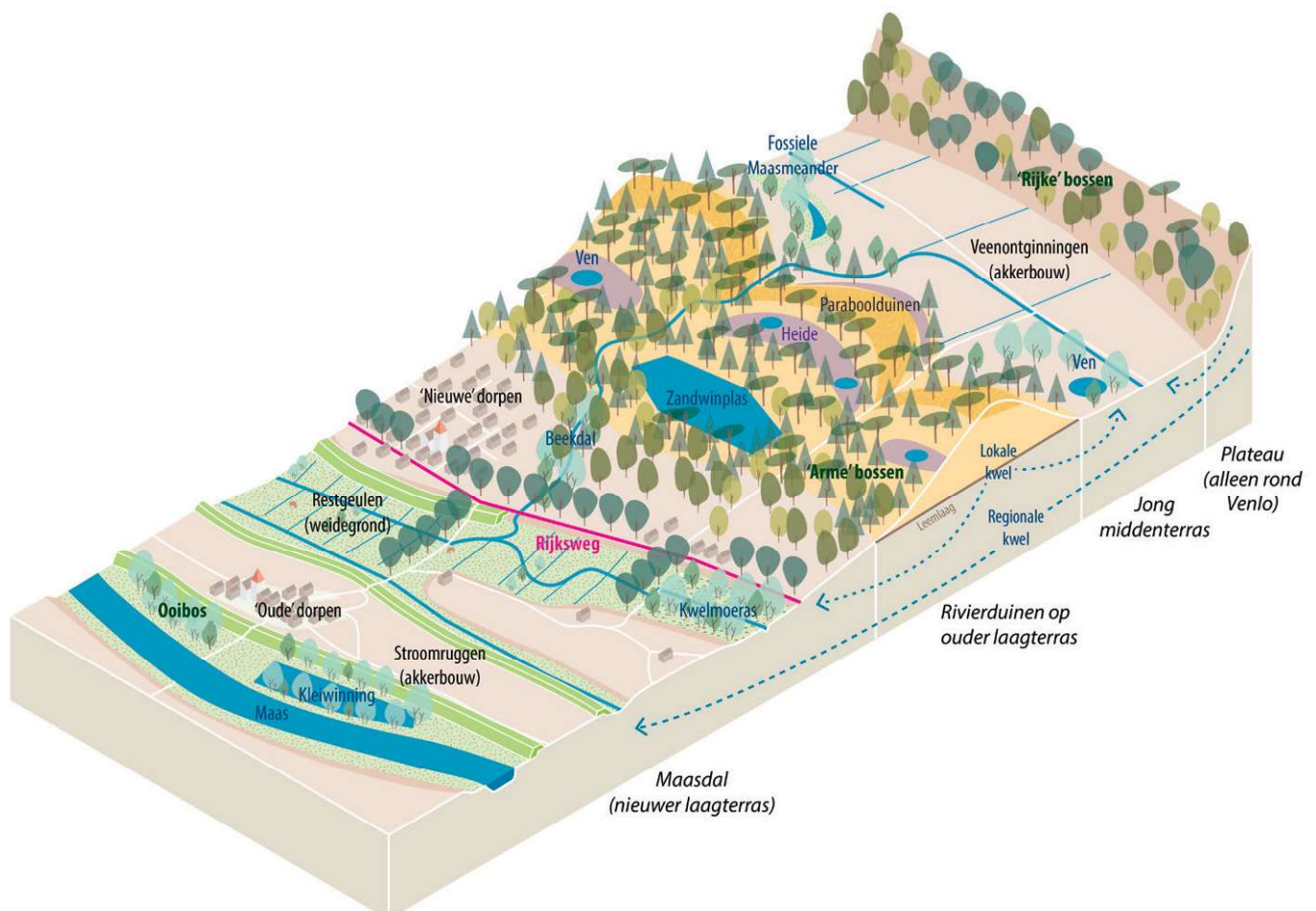
Kernkwaliteiten

De kaart op bladzijde 19 geeft een overzicht van de belangrijkste landschappelijke kernkwaliteiten van het Maasduinengebied tussen Gennep en Venlo. Dit gebied wordt aan de westzijde begrensd door de Maas en aan de oostzijde door de Duitse grens. Juist de combinatie van Maasdal, Maasterrassen en Maasduinen maakt het gebied zo bijzonder. Deze geologische ondergrond is de basis van de kaart. Daar bovenop zijn de belangrijkste landschappelijke en historische structuren en elementen aangegeven. Deze concentreren zich aan de Maaszijde van het Nationaal Park. Hier ligt de oudste ontginningsbasis. De gebieden aan de oostzijde van

het Nationaal Park zijn overwegend latere veen- en heideontginningen, met minder landschappelijke en historische waarden. Mede door de ligging tegen de landsgrens aan is dit meer een 'achterkant' van het gebied.

Landschapsdoorsnede

De doorsnede hieronder toont de kenmerkende zonering van het gebied en de positie van de verschillende landschapstypen en -elementen daarin. Het jonge middenteras is ca. 150.000 jaar geleden gevormd door insnijding van de Maas in een brede riviervlakte (oud middenteras of plateau). Bij Arcen zijn delen van dit plateau opgenomen in het plangebied, en duidelijk zichtbaar in het terreinreliëf. In een latere periode sneed de Maas zich verder in en

ontstond het laagterras. Bij overstromingen van de rivier werd plaatselijk een 10 tot 15 cm dikke leemlaag afgezet. Vanaf ca. 13.000 jaar geleden werd een deel van het laagterras bedekt met stuifzanden, vaak in de vorm van paraboolduinen. Hierop ontstond in de loop van de tijd heide. In het begin van de vorige eeuw zijn er op grote delen van deze heide dennenbossen aangelegd voor mijnhout.

Watersysteem

De geomorfologische ondergrond is bepalend voor de waterhuishouding, en die is op haar beurt weer bepalend voor de natuurwaarden. Bijzondere kwelvegetaties en volledig door regenwater gevoede vennen hebben we hieraan te danken. En zelfs het helderblauwe water van het Reindersmeer is hierdoor te verklaren. Door ingrepen van de mens, zoals de ontginning van de veen- en heidegebieden, de regulering van de Maas en de zandwinning, is het natuurlijk watersysteem wel behoorlijk veranderd. En daar komen de effecten van klimaatverandering nog bij. Vanwege het grote belang voor de natuur, geven we hierna een nadere beschrijving van het watersysteem.

De Maasduinen vormen een groot regionaal infiltratiegebied waarvan het water naar beide zijden wegstroomt. In de beekdalen van de Eckeltsche Beek en Heukelomse Beek aan de westrand treedt ondiepe kwel uit, met een verblijftijd van minder dan 25 jaar. Aan de oostrand treedt ook diepere kwel uit, met een verblijftijd in de ondergrond van meer dan 100 jaar.

In het Reindersmeer op de Bergerheide is zand afgegraven tot op het tweede watervoerende pakket. Dit heeft een drainerend effect op de omgeving. Vanwege pyrietlagen in de ondergrond is het water in het Reindersmeer helderblauw en relatief zuur. Bij Arcen liggen diepe grindgaten (Dorperheide en Brandemolen).

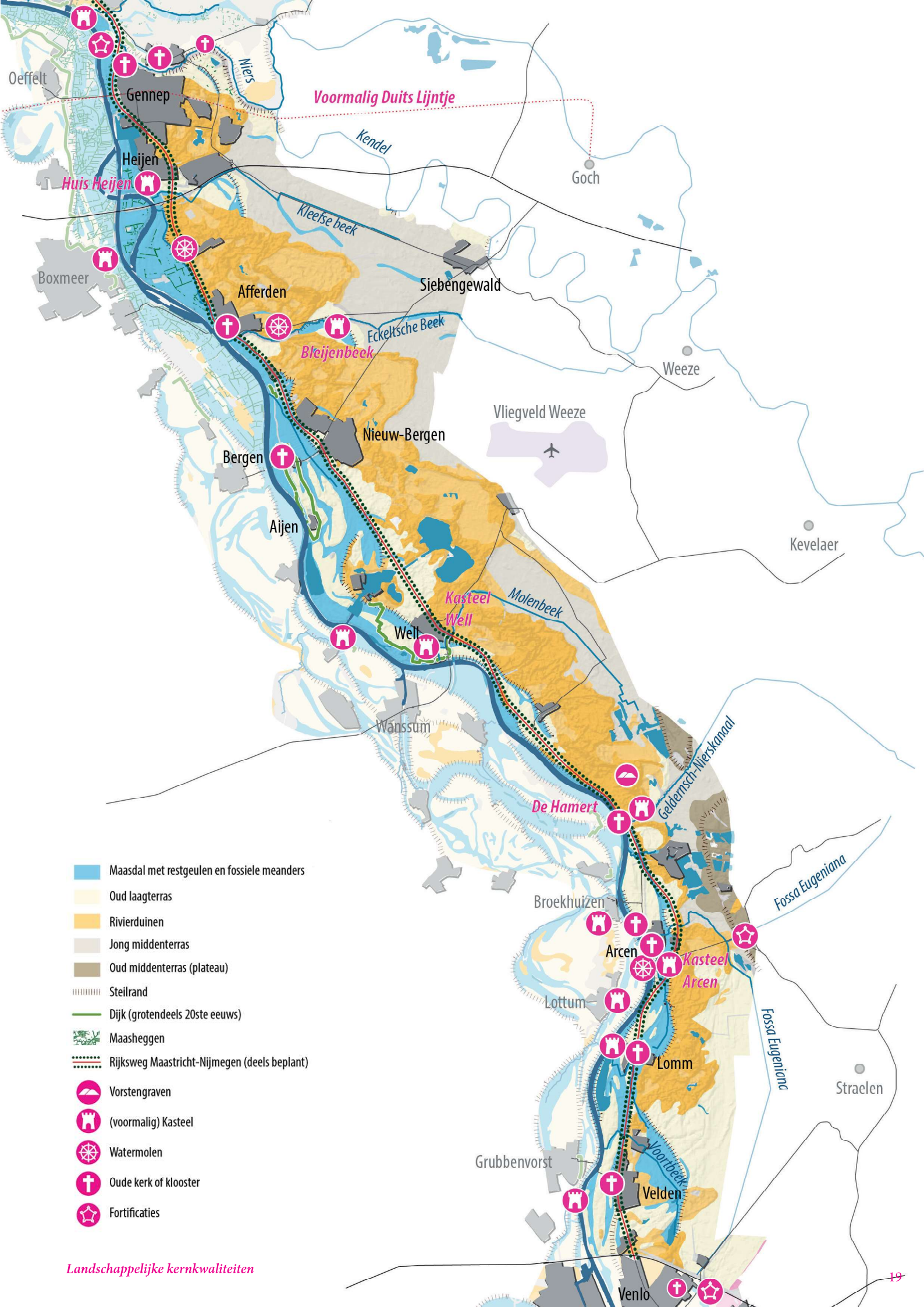
Vrijwel alle vennen danken hun bestaan aan een 10-15 cm dikke, slecht doorlatende leemlaag in de ondergrond. Sommige vennen worden volledig

gevoed door regenwater (zure vennen), andere worden aangerijkt door toestromend grondwater (zwakgebufferde vennen). Omdat de leemlaag zich verder uitstrekt dan het ven, kan ontwatering in de omgeving invloed hebben op de waterstand. De vennen zijn dus hydrologisch niet volledig geïsoleerd. Enkele landbouwenclaves liggen in drooggelegde venen en laagten.

Rond Arcen stroomt ook diep grondwater toe vanaf het oostelijk gelegen hoogterras, met een lange verblijftijd. Dit is bijvoorbeeld het geval in het Straelens Broek aan de oostrand van de Maasduinen. De kwel in het diep ingesneden Geldernsch-Nierskanaal heeft een meer lokale herkomst met een verblijftijd van 25-50 jaar. In het Maasdal kwelt diep grondwater op in de sloten en wordt het vervolgens afgevoerd. Daardoor kan het kwelwater niet meer aan het maaiveld komen en treedt verdroging op van de broekbossen in het Maasdal.

Voor de afwatering van de landbouwgebieden ten oosten van de Maasduinen, merendeels ontgonnen veengebieden, zijn watergangen gegraven die door de Maasduinen heen afwateren op de Maas, o.a. de Eckelsche Beek bij Afferden, de Molenbeek bij Well en de Roode Beek en de Lingsforterbeek bij Arcen. Het Geldernsch-Nierskanaal is in de 18e eeuw gegraven om water van de Niers af te voeren naar de Maas. Bij de Hamert sloot dit kanaal waarschijnlijk aan op een bestaande beek. Al deze watergangen hebben zich geleidelijk ingesneden in het landschap en een natuurlijk verloop gekregen. De Niers is een riviertje, dat in Duitsland ontspringt en bij Gennep uitmondt in de Maas.

In het Maasdal zijn op diverse plaatsen zogenaamde 'leigraven' aangelegd om verlande Maasmeanders te ontwateren. Sommige hebben in de loop van de tijd een meer natuurlijk karakter gekregen, andere zijn nog duidelijk als gegraven watergangen te herkennen. Van recente datum zijn de zandwinplassen bij Well en de nevengeul bij Lomm, (mede) aangelegd voor de rivierverruiming.

Voormalig Duits Lijntje

- Maasdal met restgeulen en fossiele meanders
- Oud laagterras
- Rivierduinen
- Jong middenteras
- Oud middenteras (plateau)
- Steilrand
- Dijk (grotendeels 20ste eeuws)
- Maasheggen
- Rijksweg Maastricht-Nijmegen (deels beplant)
- Vorstengraven
- (voormalig) Kasteel
- Watermolen
- Oude kerk of klooster
- Fortificaties

Landschappelijke kernkwaliteiten

2.3

2.3 Natuurwaarden

Diversiteit en schaal

De Maasduinen omvatten bossen, beken, heiden, stuifzanden en vennen. Het is een zeer divers landschap dat een leefgebied vormt voor verscheidene bijzondere diersoorten zoals zoals gladde slang, zandhagedis, hazelworm, boomkikker, knoflookpad, nachtzwaluw, zwarte specht, bever en allerlei soorten vleermuizen, vissen, dagvlinders en libellen. Met een lengte van ca. 40 km en een breedte van plaatselijk meer dan 8 km is er volop ruimte om natuurlijke processen hun gang te laten gaan en is er in principe voldoende leefgebied voor de meer gevoelige en kritische soorten. Het Nationaal Park De Maasduinen ligt geheel binnen het Natura 2000-gebied Maasduinen.

Gradiënten

Doordat het gebied niet intensief is ontwikkeld, is de ecologisch belangrijke overgang van hoog- naar laagterras en het stroomdal van de Maas relatief goed in stand gebleven. In de open heiden liggen veel vennen, waarin deels hoogveenvegetaties aanwezig zijn. Samen met de stuifzandheiden en zandverstuivingen vormen dit de meest waardevolle habitattypen van het Natura 2000-gebied (zie verder hoofdstuk 3). Op twee plaatsen, bij de Stalberg en het Lommerbroek, raken de Maasduinen direct aan de Maas. Hier liggen bijzondere kwel- en stroomdalvegetaties en is de ecologische gradiënt tussen het Maadal en de hogere zandgronden vrijwel ononderbroken aanwezig. Op kleinere schaal leveren ook de diverse beken die zich hebben ingesneden in het duingebied zeer rijke gradiënten op.

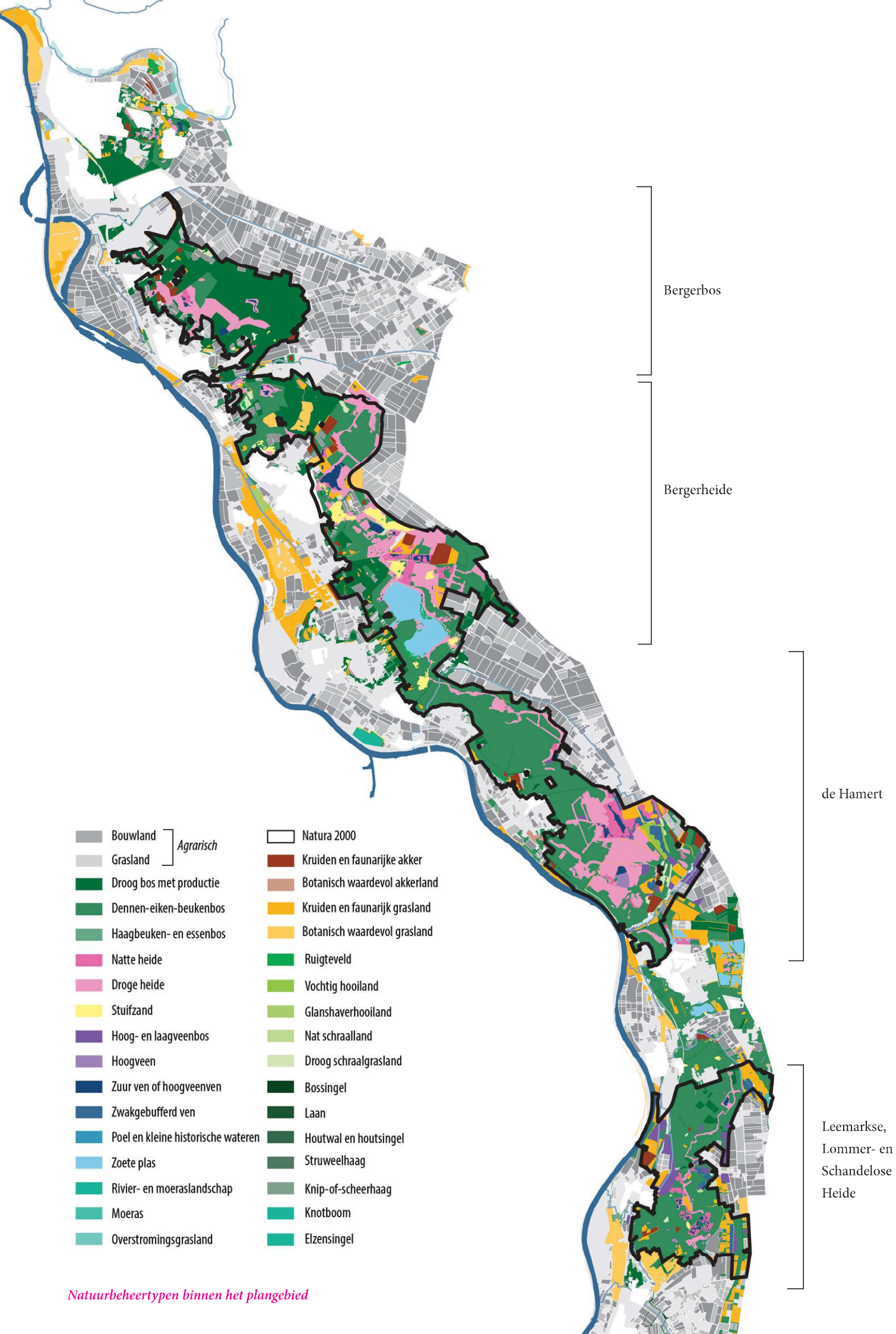
Beheer

De kaart op de volgende bladzijde aan de natuurbeyeertypen zien zoals die door de provincie zijn vastgesteld en die leidend zijn voor het beheer van de terreinbeherende organisaties en particuliere grondeigenaren. De open heideterreinen zijn overwegend in begrazingsbeheer, met schapen, geiten en runderen. Veel aangeplante naaldbossen zijn de afgelopen jaren omgevormd in meer gevarieerde loofbossen of gemengde bossen. Voor een uitgebreide beschrijving van de aanwezige natuurwaarden en het huidige en gewenste beheer wordt verwezen naar het Beheerplan voor het Natura 2000-gebied Maasduinen.

Oppervlakten en deelgebieden

Het Natura 2000-gebied heeft een oppervlakte van 5.325 hectare waarvan 2.425 ha in eigendom is van Stichting het Limburgs Landschap, 1.400 ha van Gemeente Bergen en 800 ha van Staatsbosbeheer. De overige 700 ha is in bezit van ASR, Waterleiding Maatschappij Limburg, Waterschap Limburg, B.V. Grondexploitatie Limburg en ongeveer 800 particuliere grondeigenaren.

Van noord naar zuid omvat het Natura 2000-gebied vier deelgebieden: het Bergerbos, de Bergerheide, de Hamert en de Leemarkse, Lommer- en Schandelose Heide. Laatstgenoemde gebied ligt los van de andere drie en maakt geen deel uit van het Nationaal Park. Vanwege de ecologische samenhang nemen we het wel mee in het BIO-plan.

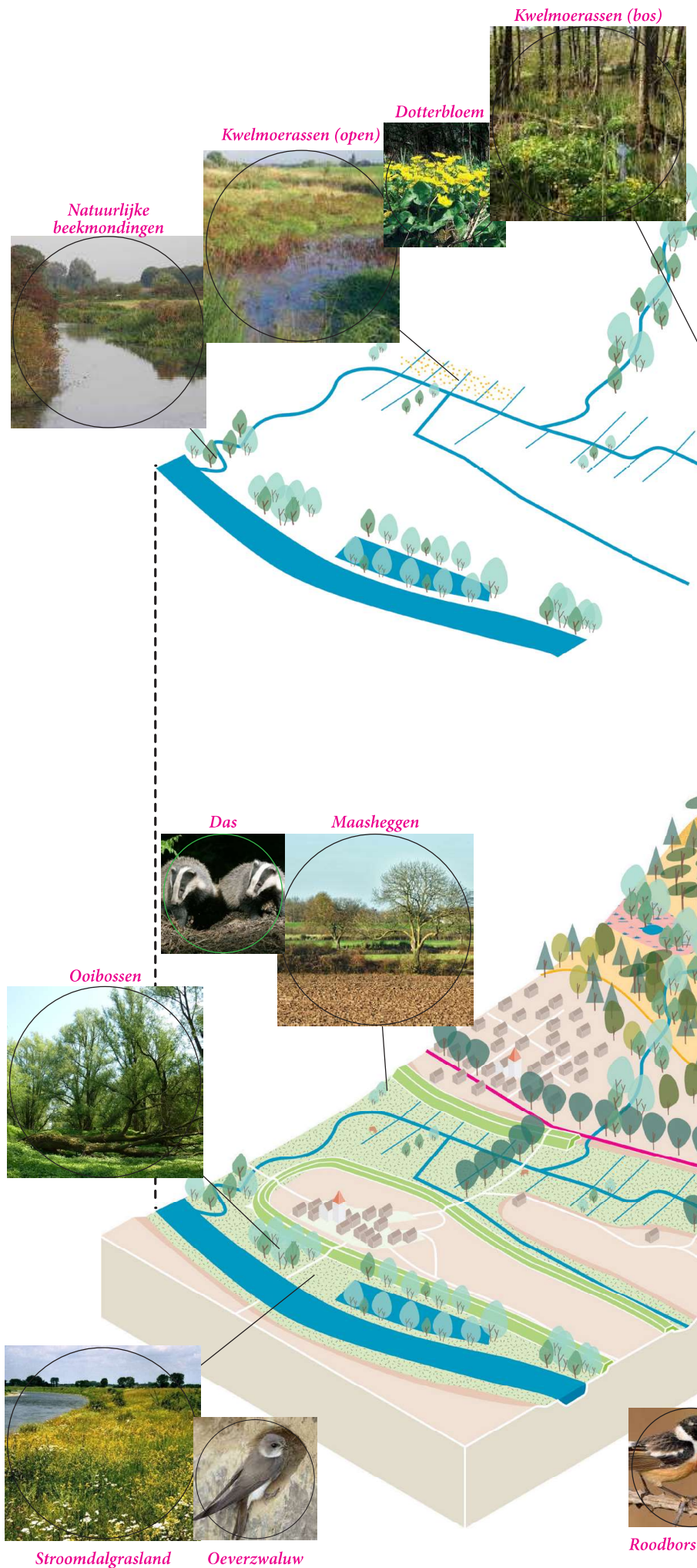

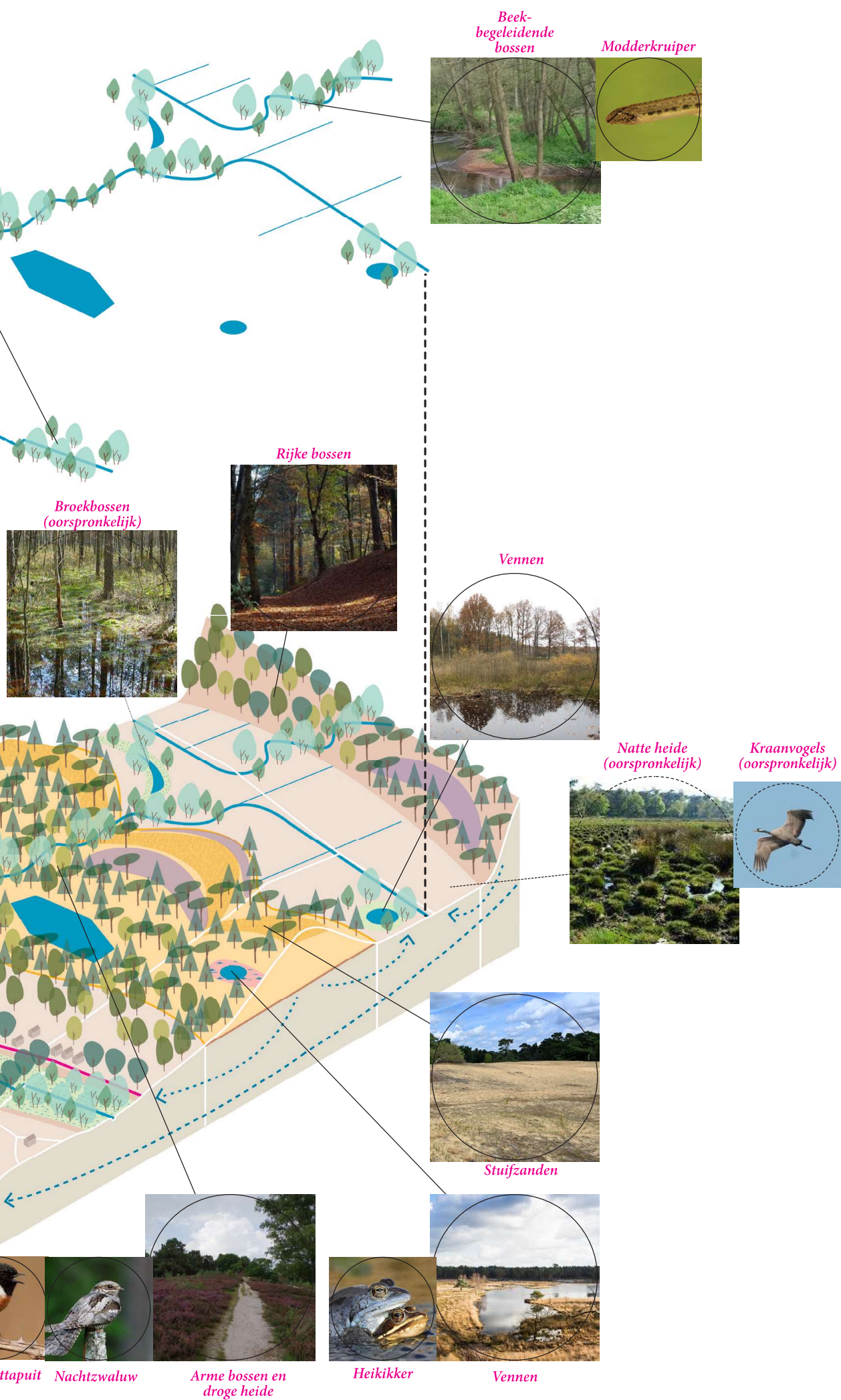
Landschapsecologisch systeem

In het gebied van de Maasduinen komen vier grote landschapsecologische systemen samen:

1. het centrale bos- en heidesysteem van de Maasduinen, met daarin ook stuifzanden, vennen en hoogvenen;
2. het dynamische riviersysteem en de kwelmoerassen van de Zandmaas;
3. de veenmoerassen en natte heiden van het Midenterras;
4. de beeksystemen.

Bijgaande afbeelding geeft een beeld van de ruimtelijke samenhang daartussen en van kenmerkende habitattypen en soorten.

2.4

2.4 Recreatie en toerisme

Routes

Sinds het verschijnen van het BIP is de recreatieve infrastructuur van het Nationaal Park aanmerkelijk verbeterd, en is de recreatieve druk navenant toegenomen. Het Nationaal Park is opgenomen in het provinciale wandelknooppunten- en fietsknooppuntennetwerk en er zijn diverse ruiterroutes en mountainbikeroutes uitgezet. Op dit moment wordt er een knooppuntennetwerk voor ruiters aangelegd, waarmee in Noord-Limburg een netwerk komt te liggen van ca. 600 km. Ook is het Nationaal Park aangehaakt aan de LF Maasroute, het LAW Pieterpad, het streekpad Maas-Niederrhein, fietsroutes in Duitsland en -via een aantal pontjes- aan het recreatieve netwerk ten westen van de Maas. Daarnaast zijn er 17 lokale wandelroutes uitgezet met gekleurde paaltjes, en een zogenaamde 'premium wandelroute' bij Arcen.

Voorzieningen

Gekoppeld aan het recreatieve netwerk zijn parkeerplaatsen, informatievoorzieningen, uitkijktorens, vlonderpaden, observatiehutten en andere ondersteunende voorzieningen aangelegd. Bijzondere onthaalvoorzieningen zijn het bezoekerscentrum aan het Reindersmeer bij Well en drie kleinere ontvangstlocaties bij Afferden, golfbaan Bleijenbeek en de Hamert. Het netwerk en de voorzieningen zijn

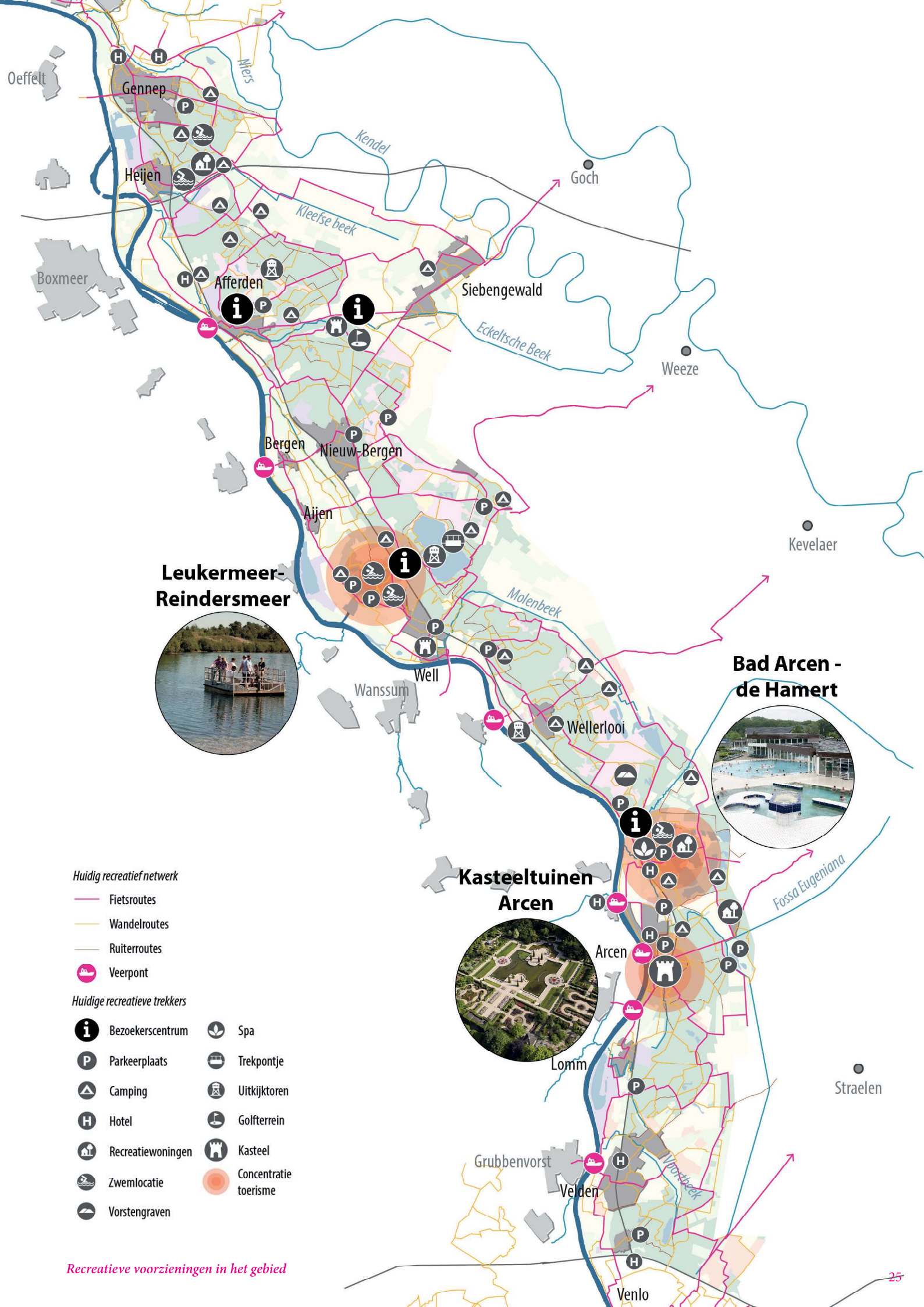
afgestemd op de recreatiezonering zoals opgenomen in het BIP, waarbij kwetsbare rustgebieden zijn ontzien en de drukte wordt geconcentreerd in een aantal 'poorten'.

Toeristische attracties

In en rond het park is een breed aanbod aan verblijfsaccommodaties aanwezig. Naast diverse kampeerterreinen en B&B's zijn er grotere vakantieparken bij het Leukermeer-Reindersmeer en bij Arcen. Het watersportgebied van het Leukermeer en de Kasteeltuinen van Arcen zijn belangrijke toeristische attracties, met een regionale of zelfs internationale uitstraling. De Kasteeltuinen van Arcen staan in de top 5 van de meest bezochte attracties en evenementen in Limburg.

Belevingswaarde

De basis voor de toeristisch-recreatieve aantrekkingskracht van het gebied is de beleving van het uitgestrekte natuurlandschap met spectaculair reliëf en een gevarieerde afwisseling van bos en hei, en het kleinschalige historische cultuurlandschap langs de Maas met kastelen, dorpen en boerderijen. De combinatie van die twee maakt dat zowel natuurliefhebbers als cultuurliefhebbers zich aangesproken voelen en dat interessante toeristische 'arrangementen' mogelijk zijn. Feitelijk vinden de meeste activiteiten plaats aan de randen van het Nationaal Park, in 'the best of both worlds'.

Huidig recreatief netwerk

- Fietsroutes
- Wandelroutes
- Ruiterroutes
- Veerpont

Huidige recreatieve trekkers

i Bezoekerscentrum	Spa
P Parkeerplaats	Trekpuntje
Camping	Uitkijktoren
H Hotel	Golfterrein
Recreatiewoningen	Kasteel
Zwemlocatie	Concentratie toerisme
Vorstengraven	

3

Wat speelt er?

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van bestaande knelpunten en van nieuwe plannen en ontwikkelingen die van invloed zijn op de kwaliteit en de toekomst van het Nationaal Park. We kijken zowel naar de interne inrichting en het beheer, als naar de relaties met de omgeving, op het gebied van natuur, water en klimaat, cultuurhistorie, recreatie en toerisme, landbouw, economie en gezondheid, energietransitie en marketing en educatie.

3.1 Natuur

Knelpunten

De afgelopen 20 jaar zijn al veel maatregelen uitgevoerd voor natuurbeheer en natuurontwikkeling. Toch staat de biodiversiteit nog steeds onder druk als gevolg van stikstofdepositie, klimaatverandering, versnippering en de toenemende recreatiedruk. De verzuring van de heiden en stuifzanden, de uitdroging van vennen en beken en de eikensterfte in de bossen zijn serieuze problemen.

Veruit het grootste knelpunt voor de natuur is de stikstofdepositie. Van de 30 habitattypen en -soorten waarvoor in het Natura 2000-beheerplan instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd, zijn er 22 gevoelig voor stikstofdepositie. Dit betreft met name droge en natte heiden, vennen, hoogvenen en zandverstuivingen. De gewenste vermindering van de stikstofdepositie wordt aangepakt in het kader van het nieuwe landelijke en provinciale stikstofbeleid. De provincie wil een versnelde reductie van de uitstoot mogelijk maken en er zijn regionale gebiedstafels om gebiedsgerichte maatregelen uit te werken. De precieze maatregelen zijn op dit moment nog niet bekend.

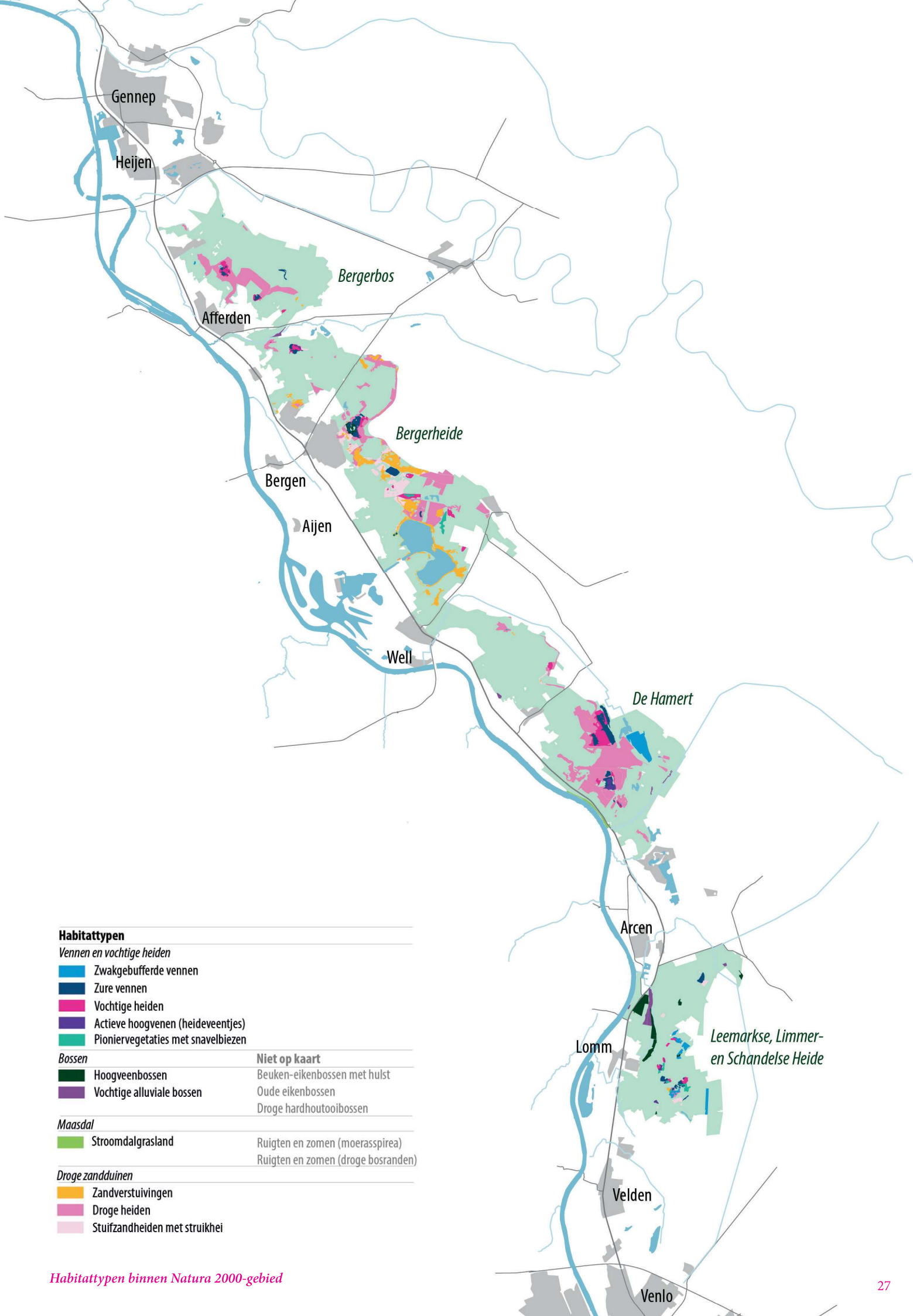
Overigens zijn ook de bestaande bossen, waarvoor in het Natura 2000-beheerplan geen instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd, gevoelig voor stikstofdepositie. De meeste bossen bestaan uit aangeplante naaldbossen met vooral grove den, en ook zwarte den, douglasspar en fijnspar. Deze

bossen op arme, zure zandgronden zijn van nature niet heel soortenrijk, en daardoor juist extra kwetsbaar voor externe verstoringen, zoals stikstofdepositie. Typische soorten van deze bossen, zoals nachtzwaluw en zwarte specht, komen daardoor onder druk te staan. In sommige bossen is al sprake van grote eikensterfte.

Naast de stikstofdepositie is ook de verdroging een knelpunt voor diverse habitattypen en soorten. Dit geldt in het bijzonder voor de vennen en vochtige heiden. Als gevolg van droogleggingen in de omgeving en de drainerende werking van het Reindersmeer daalt het grondwaterpeil en daarmee ook de invloed van gebufferde kwel in het vensysteem. Het gevolg hiervan is dat de vennen te veel verzuren. Ook de wateroppervlakte in de vennen neemt af. Op de droogvallende venoever vindt verruiging plaats waardoor karakteristieke soorten verdwijnen. Ook de vochtige alluviale bossen en hoogveenbossen, met name langs de Eckeltsche Beek en in het Lommerbroek, hebben te maken met verdroging, en met inspoeling van voedselrijk beekwater.

Andere knelpunten die in het Natura 2000-beheerplan worden genoemd zijn: onvoldoende areaal, onvoldoende winddynamiek voor zandverstuivingen, isolatie, invasieve exoten en andere woekerende of schadelijke soorten (o.a. grijs kronkelsteeltje, watercrassula, reuzenbalsemien, Japanse duizendknoop, Amerikaanse vogelkers, letterzetter, blankvoorn, zonnebaars), betreding en afname van het konijnenbestand.

Voor de das en ook voor andere zoogdieren is de doorsnijding van hun leefgebied door drukke en gevaarlijke autowegen een blijvend knelpunt. Omdat op veel plaatsen dassenrasters en dassentunnels zijn aangebracht, gaat het redelijk goed met de das. Versnippering is ook een algemeen knelpunt voor amfibieën, reptielen en kruipende insecten. Met name de N271 en de A77 vormen grote ecologische barrières.

3.1

Ontwikkelingen

Voor het interne natuurbeheer binnen de begrensde NNN is het Beheerplan voor het Natura 2000-gebied leidend. Hierin zijn instandhoudingsdoelstellingen en kwaliteitseisen geformuleerd voor 16 habitattypen, 6 habitatsoorten en 8 vogelsoorten (zie bijgaande kaart). Daarbij zijn vier kernopgaven benoemd:

1. kwaliteitsverbetering van het habitattype zure vennen;
2. kwaliteitsverbetering en vergroting van het oppervlak vochtige heiden, pioniervegetaties met snavelbiezen en actieve hoogvenen en heideveentjes;
3. vergroten van het areaal stuifzandheiden met struikheide, droge heiden en zandverstuivingen;
4. intern verbinden van afzonderlijke stuifzandheiden en zandverstuivingen.

De drogere dennen- en eikenbossen binnen het Natura 2000-gebied zijn geen beschermde habitattypen en hiervoor zijn in het Natura 2000-beheerplan geen instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd. De bossen vallen wel onder de Wet Natuurbescherming. Voor deze bossen wordt over het algemeen gestreefd naar doorontwikkeling tot meer gevarieerde en klimaatbestendige loofbossen of gemengd bossen.

Naast het Natura 2000-beheerplan hebben de afzonderlijke terreinbeheerders hun eigen beheerplannen. In het kader van de realisering van het Nationale Natuurnetwerk (NNN) zijn nog gebieden aangewezen voor natuurontwikkeling of agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLB). Verder is recent een Risicobeheerplan voor bosbrandpreventie opgesteld in de Maasduinen.

Maatregelen

Het Natura 2000-beheerplan beschrijft een uitgebreid pakket van inrichtingsmaatregelen, beheermaatregelen en beleidsmaatregelen. Voor stikstof beperkt het Beheerplan zich tot effectgerichte maatregelen binnen de bestaande natuurgebieden. Deze maatregelen hebben tot doel om de jarenlange ophoping van voedingsstoffen weg te nemen, de structuur van de

vegetatie te herstellen en/of effecten van een versnelde successie tegen te gaan. Denk aan het omvormen van bos in heide, begrazing, het verwijderen van opslag, het afplaggen of chopperen van de bovengrond, en het toevoegen van steenmeel. Deze maatregelen zullen minimaal nodig blijven totdat het gewenste niveau van stikstofdepositie is bereikt, en waarschijnlijk langer. De afgelopen jaren zijn al veel maatregelen uitgevoerd.

Op grote schaal wordt begrazing ingezet om vergrassing en verbossing van heideterreinen tegen te gaan. Er zijn onder meer twee 'gescheperde kuddes'. Dat zijn schaapskuddes die worden gestuurd door een schaapherder met honden, en een eigen schaapskooi hebben. Daarmee is gericht begrazingsbeheer mogelijk en er zijn minder rasters nodig. Tussen de heideterreinen zijn verbindingen gerealiseerd door stroken bos te kappen en de strooisellaag te verwijderen.

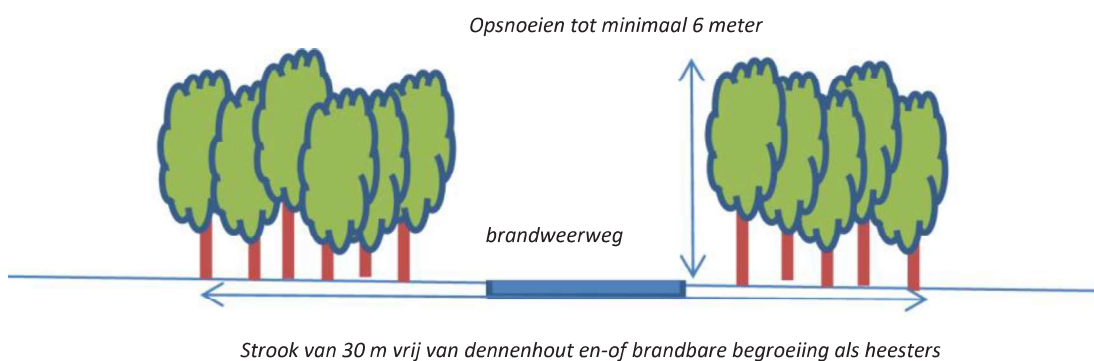
Voor de aanpak van de verdroging en verbetering van de waterkwaliteit zijn zowel maatregelen nodig binnen de natuurgebieden als daarbuiten. Voor instandhouding van de zwakgebufferde, kwelafhankelijke vennen is het verbeteren van de waterkwaliteit in de inrijgebieden gewenst. Daarnaast worden in het Natura 2000-beheerplan aanpassingen van waterlopen voorgesteld, zoals vergroting van het debiet van de Eckeltsche Beek door aanpassing van de bestaande bypass, afkoppeling van een overloop met sulfatrijk water vanuit de Groeve Driessen op het Heerenven Zuid en het dempen van waterlopen bij het Lommerbroek. Meer algemeen wordt gepleit voor vermindering van de inspoeling van meststoffen in de bovenstroomse delen van de beken die door landbouwgebied lopen. Voor een deel kunnen deze maatregelen worden gerealiseerd door natuurontwikkeling op landbouwpercelen die vallen binnen de zogenaamde 'goudgroene natuur'.

De afgelopen jaren is op verschillende plekken al gewerkt aan venherstel. Het landbouwkundig gebruik is gestopt, de voedselrijke bovenlaag verwijderd en de ontwatering gestaakt. Hier zijn nieuwe vennen ontstaan.

Bestaande vennen zijn verbeterd door de sliblaag te verwijderen en oevers vrij te zetten van opslag. Deze maatregelen worden periodiek herhaald.

In het kader van de bosbrandpreventie zijn de komende jaren maatregelen voorzien voor onder meer de aanleg van brandcompartimenteringsgrenzen en berijdbare

wegen voor hulpdiensten, en de voor de omvorming van brandgevoelige naaldbossen in bossen met meer hitte- en droogtebestendige soorten. Voor zover bosareaal verloren gaat voor de aanleg van brandgangen en wegen zal dit elders gecompenseerd moeten worden door aanplant van nieuw bos.

Principe van een brandcompartimenteringsgrens (bron: Risicobeheerplan 2021-2025 Natuur- en Bosbrand Maasduinen Midden, opgesteld in het kader van het INTERREG V-A project Natuur- en Bosbrandpreventie)

INTERNE KNELPUNTEN

- Afname biodiversiteit
- Matige kwaliteit bossen
- Brandgevaar
- Interne barrières
- Invasieve exoten
- Recreatiedruk, te weinig toezicht

EXTERNE KNELPUNTEN

- Stikstofdepositie
- Verdroging
- Inspoeling nutriënten
- Barrièrewerking N271
- Bossen niet opgenomen in N2000

INTERNE ONTWIKKELINGEN

- Uitvoering N2000- beheerplan
- Uitvoering beheerplannen afzonderlijke natuurterreinen (SNL, ANLB)
- Realisering NNN
- Uitvoering Risicobeheerplan

EXTERNE ONTWIKKELINGEN

- Stikstofaankpak
- Realisering NNN
- Rivierverruiming, zandwinning, waterbeleid
- Energietransitie
- Transitie landbouw

3.2

3.2 Water en klimaat

Knelpunten

Verdroging en inspoeling van meststoffen via grond- en/of oppervlaktewater zijn belangrijke knelpunten voor de realisering van de instandhoudingsdoelstellingen voor het Natura 2000-gebied. De meeste beken zijn te voedselrijk. Door stuwtjes in sommige watergangen en de bypass in de Eckeltsche Beek is bovendien de kenmerkende waterdynamiek verdwenen en is de optrekbaarheid voor vissen en andere waterorganismen verminderd. In de omliggende landbouwgebieden zijn er lokaal problemen met wateroverlast en verdroging, mede als gevolg van de klimaatverandering. Ook sommige dorpen hebben te maken met wateroverlast. Langs de Maas ligt nog een forse opgave voor waterveiligheid. In het kader van het waterbeleid lopen diverse projecten en worden nieuwe plannen gemaakt om deze knelpunten aan te pakken.

Beekprojecten

De Niers, de Eckelsche Beek, het Geldernsch-Nierskanaal en de Lingsforterbeek gelden als KRW-waterlichamen en zijn in het Provinciaal Omgevingsplan Limburg aangewezen als natuurbeken. Ook de Heukelomse Beek, Molenbeek en Roode Beek zijn natuurbeken. Het doel voor de natuurbeken is om deze natuurlijker in te richten en om problemen op het gebied van wateroverlast, droogte, waterkwaliteit en ecologie op een integrale wijze aan te pakken, in relatie tot de aanwezige functies. Voor de Eckeltsche Beek en de Lingsforterbeek lopen al projecten om de ecologische waarde te vergroten.

Duurzaam waterbeheer

In het Provinciaal Waterplan 2016-2021 is het hele Natura 2000 gebied aangemerkt als hydrologisch gevoelig gebied en als natte natuurparel. Dat betekent onder meer dat grondwateronttrekkingen in de omgeving geen verlagend effect mogen hebben op de huidige grondwaterstanden in de natte natuurparel en getoetst moeten worden aan de Natura 2000-doelstellingen. Tevens krijgt het gebied prioriteit als het

gaat om verdrogingsbestrijding en hydrologisch herstel (in het kader van het Natura 2000-beheerplan en de stikstofaanpak).

Waterschap en provincie hebben in 2019 samen de Limburgse Integrale Watersysteem Analyse (LIWA) opgesteld. Extra aandachtspunten waren klimaat en waterkwaliteit, naast watersysteemherstel en ecologie. Streven is om in 2027 meer water vast te houden in natuur- en landbouwgebieden. Hierdoor vermindert tijdens piekbuien de afvoer naar laaggelegen gebieden langs de beken, en wordt meer water vastgehouden voor droge periodes. Tegelijk willen waterschap en provincie de uitspoeling van nutriënten uit landbouwgronden verminderen en landbouw 'op gezonde bodem' stimuleren. Dit bereiken ze door op natuur- en landbouwpercelen maatregelen te nemen om water vast te houden, te infiltreren en efficiënt te gebruiken. Onderzoek wordt gedaan naar de effectiviteit van 'subirrigatie' in landbouwgebieden en realisatie van natuurlijke klimaatbuffers in natuurgebieden en langs natuurbeken, als middel om meer water vast te houden en de impact van droogte voor landbouw en natuur te verminderen. Het beleid wordt verder uitgewerkt in het Waterbeheerprogramma 2022-2027 van Waterschap Limburg.

Dijkversterking en rivierverschuiving

Voor 2050 moet de waterveiligheid van het Maasdal en de daarin aanwezige dorpen op orde zijn gebracht, om te voldoen aan de nieuwe normeringen. Dit betekent dat er voor 2050 een dijkversterkingsopgave ligt op verschillende dijktrajecten. Hiervoor zijn al diverse projecten in uitvoering of voorbereiding. Daarnaast wordt ook gekeken naar rivierverschuivende maatregelen, om de veiligheid verder te vergroten. Voor de korte termijn is een groene rivier bij Well in beeld. De aanleg van hoogwatergeulen bij Arcen en Afferden is nog in studie.

Reindersmeer

Impressie groene rivier bij Well (Strootman Landschapsarchitecten, 2019. Landschapvisie Maasdalen Bergen)

3.3

3.3 Cultuurhistorie

Knelpunten

Uit cultuurhistorisch oogpunt is het belangrijk dat het verhaal van het landschap leesbaar blijft en dat waardevolle structuren en elementen behouden blijven. Vooral bij grotere structuren zoals de oude Rijksweg en de Maasheggen is dat lastig, omdat bij nieuwe ingrepen vooral naar lokale of sectorale belangen wordt gekeken, en minder naar de samenhang met de omgeving. Bij zandwinning en rivierverruiming gaat vaak een deel van het oorspronkelijke reliëf en verkavelingspatroon verloren. Bij vergrassing en verbossing kan het historische beeld van uitgestrekte heidevelden, waar ook bijzondere natuurwaarden aan verbonden zijn, worden aangetast. Soms kan natuurontwikkeling op gespannen voet staan met behoud van cultuurhistorie, bijvoorbeeld als historische watergangen worden gedempt of vergraven ten behoeve van vernatting. Dit speelt onder meer bij het Lommerbroek. Over het algemeen is dit met een goed landschapontwerp op te lossen. In alle gevallen geldt dat nieuwe ontwikkelingen goed moeten worden ingepast in het landschap.

Ontwikkelingen

Door meer bekendheid te geven aan de cultuurhistorische waarden en deze beter beleefbaar te maken, ontstaat meer draagvlak voor een duurzaam behoud en beheer. Als onderlegger hiervoor zou een 'landschapsbiografie' kunnen worden opgesteld, die de ontstaansgeschiedenis van het natuurlijke en cultuurhistorische landschap en de onderlinge relaties daartussen beschrijft en laat zien hoe die geschiedenis nog te herkennen is in het landschap. Dit is een van de aanbevelingen uit de Leidraad ruimtelijke kwaliteit Nationale Parken (concept 2020). Het noordelijk Maasdal (gemeente Boxmeer) is aangewezen als UNESCO Biosfeergebied vanwege het historische Maasheggenpatroon. In de Regiovisie Noord-Limburg (zie paragraaf 3.4) wordt ingezet op versterking van recreatie en toerisme langs de Maas en de aangrenzende natuurgebieden, en op de doorontwikkeling van de 'cultuurhistorische hotspots'. In het algemeen zijn historische elementen en verhalen belangrijke ingrediënten voor de toeristisch-recreatieve profilering van de regio.

INTERNE KNELPUNTEN

- Beperkt budget voor onderhoud en beheer
- Dempen/vergraven historische leigraven

EXTERNE KNELPUNTEN

- Verdwijnen laanbeplanting (N271)
- Verdwijnen Maasheggen en historische kavelpatronen door o.a. zandwinning en schaalvergroting landbouw

INTERNE ONTWIKKELINGEN

- Kleinschalige herstelprojecten, o.a. schaapskooien
- Reguliere voorlichting en educatie

EXTERNE ONTWIKKELINGEN

- Verbreding Nationaal Park naar Regionaal Landschap
- Unesco Biosfeergebied Maasheggen
- Provinciaal/regionaal Landschapsfonds

Ruïne kasteel Bleijenbeek

3.4

3.4 Recreatie en toerisme

Knelpunten voor de natuur

Door de groei van de recreatie en het toerisme is de druk op de natuur toegenomen. De verwachting is dat zonder maatregelen dit probleem in de toekomst alleen maar groter wordt. In het Beheerplan Natura 2000 is onderzocht of de huidige openstellingsregels van de terreinbeheerder (anno eind 2017) voldoende waarborg bieden dat het recreatief medegebruik geen significant negatieve effecten heeft op de aangewezen instandhoudingsdoelstellingen. Gesteld wordt dat waar het recreatief gebruik zich beperkt tot wegen en paden, er geen sprake is van betreding van kwetsbare vegetaties en van verstoring van de habitattypen door mechanische effecten. Dit gaat ervan uit dat mensen zich houden aan de openstellingsregels. Naarmate het drukker wordt, zijn er ook steeds meer mensen die dat niet doen en bijvoorbeeld de hond los laten lopen of zich buiten de paden begeven. Dit is een kwestie van handhaving. Een knelpunt is dat er te weinig capaciteit is voor toezicht en publieksbegeleiding. Ook is er geen uniformiteit in regelgeving ten aanzien van openstelling en gebruik, wat onduidelijkheid schept bij recreanten en overtredingen in de hand werkt.

De aanwezige verblijfs- en recreatieve voorzieningen zorgen voor een bepaalde mate van geluids- of optische verstoring voor de kwalificerende broedvogels, de bever en de das. Nieuwe voorzieningen, het intensiveren van bestaande voorzieningen en het verplaatsen van bestaande voorzieningen zijn daarom vergunningplichtig en dienen te worden getoetst aan de Wet Natuurbescherming.

Knelpunten voor de recreatie

De huidige infrastructuur is nog niet berekend op de verwachte groei van de recreatie en de uitstraling van veel voorzieningen laat nog te wensen over. De parkeervoorzieningen bij de poorten Reindersmeer en de Hamert zijn niet goed ingepast en over het algemeen zijn de toegangen tot het Nationaal Park weinig uitnodigend. Het padennetwerk en de

informatievoorzieningen missen structuur en zijn niet overal duidelijk herkenbaar als onderdeel van het Nationaal Park. De dorpen, en ook de stad Venlo, lijken 'met de rug' naar het park te liggen en voor de verbinding met het Maasdal is de N271 een grote barrière.

Plannen en projecten

In de Regiovisie Noord-Limburg wordt ingezet op versterking van de recreatie en het toerisme, in combinatie met natuur- en landschapsontwikkeling. Ook in de gemeentelijke plannen van Gennep, Bergen en Venlo is veel aandacht voor recreatie en toerisme. In de Omgevingsvisie van Bergen wordt een aantal concentratiegebieden aangewezen voor intensievere functies en wordt gepleit voor kwaliteitsverbetering in de verblijfsrecreatieve sector. Tevens wil de gemeente kleinschalige recreatieve voorzieningen toevoegen, met meerwaarde voor het landschap en de economie.

Een voorgenomen project is de ontwikkeling van een regionale 'Grenslandrouté', door Nationaal Landschap Zuid-Limburg en Stichting IKL. Dit is een doorgaande fiets- en wandelroute langs de grens van de provincie. In 2018 is een bidbook uitgebracht, dat momenteel verder wordt uitgewerkt. Aan de Grenslandrouté kunnen lokale 'premium wandelroutes' worden gekoppeld. Dit zijn gecertificeerde routes van topkwaliteit langs de hoogtepunten van het landschap. In een aparte studie zijn voor de Maasduinenregio zeven locaties naar voren zijn gekomen die hiervoor in aanmerking komen. Op Landgoed Arcen is inmiddels een premium wandelroute gerealiseerd.

Een grotere ontwikkeling is het Maaspark Well. In het Maasdal komt een grote waterplas en de oevers krijgen deels een recreatieve inrichting. Dit is een versterking van de 'poort' Leukermeer-Reindersmeer. Als verbindende as tussen Nationaal Park De Maasduinen en het Maasdal is recent de Waterboulevard Maaspark Well aangelegd.

Visie recreatiestructuur uit Omgevingsvisie Bergen (gemeente Bergen, 2019)

INTERNE KNELPUNTEN

- Spanning natuur-recreatie
- Weinig samenhang in routestructuur en bebording
- Kwaliteit entrees
- Onvoldoende toezicht

EXTERNE KNELPUNTEN

- Weinig verbindingen met omgeving
- Kwaliteit verblijfsaccommodatie

INTERNE ONTWIKKELINGEN

- Ontwikkeling Premium wandelroutes
- Biowalks
- Ontwikkeling ruiternetwerk
- Opwaardering entrees
- Particuliere plannen

EXTERNE ONTWIKKELINGEN

- Groei Toerisme NL,D
- Verbreding Nationaal Park naar Regionaal Landschap
- Regiovisie Noord-Limburg

3.5

3.5 Landbouw

Situatie

Het landbouwkundig grondgebruik in de schil rond het Natura 2000-gebied is zeer divers (zie tabel pagina 37). In de ontginningsgronden ten oosten van het natuurgebied liggen grotere melkvee- en akkerbouwbedrijven. Bij Tuindorp en Schandelo liggen ontwikkelingsgebieden glastuinbouw, met grote kassencomplexen. Rond Siebengewald ligt een ontwikkelingsgebied intensieve veehouderij, met een mix van agrarische bedrijven. In het Maasdal ten westen van het natuurgebied liggen over het algemeen kleinere bedrijven, zowel gespecialiseerde akkerbouw-, tuinbouw- en veehouderijbedrijven, als gemengde bedrijven.

Het kleinschalige landschap en de aanwezige dorpen en vakantieparken bieden extra mogelijkheden voor nevenfuncties in de sfeer van agrarisch natuurbeheer, educatie, toerisme en zorg. Diverse agrarische bedrijven rond het Nationaal Park De Maasduinen hebben de cursus 'gastheer van het landschap' van het IVN gevolgd en hebben een ontvangst- en informatiefunctie voor bezoekers. Op vrijwel alle landbouwgronden rond het Nationaal Park kunnen contracten worden afgesloten voor agrarisch natuurbeheer. Dit loopt via het agrarisch collectief Natuurrijk Limburg en moet passen binnen de voorwaarden van het Provinciaal Natuurbeheerplan Limburg (2020). Toch lijken agrarisch natuurbeheer, en ook verbreding en streekproducten in deze regio minder ontwikkeld dan in andere delen van Limburg. Slechts voor een enkeling is dit een goed verdienmodel, voor de meeste bedrijven is dit een bijverdienste naast de primaire productie die voor 90% van de inkomsten moet zorgen.

Ontwikkelingen

De landbouwontwikkeling wordt enerzijds bepaald door de mondiale markt en de Europese en nationale regelgeving, en anderzijds door individuele beslissingen van afzonderlijke ondernemers. De toekomst van veel bedrijven is onzeker door toenemende regeldruk,

economische afhankelijkheid en het ontbreken van een opvolger. Alterra heeft berekend dat de komende 10 jaar ca. 20% van de agrarische bedrijfsgebouwen in de regio vrijkomt. Ca. de helft hiervan kan waarschijnlijk geen nieuwe functie krijgen en moet worden afgebroken. Het wegvallen van agrarische bedrijven kan leiden tot een verdere verrommeling van het landschap, als daar niet-passende functies voor in de plaats komen.

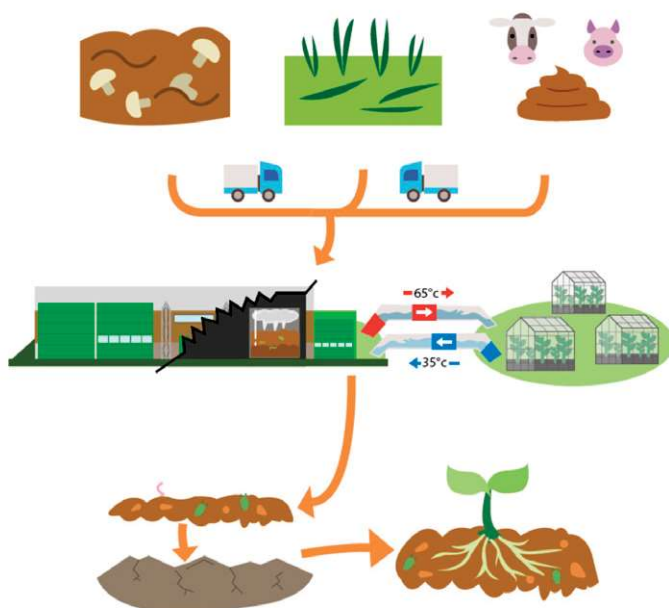
Tegelijkertijd is er beleidsmatig veel aandacht voor kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw. Dit is ingezet door de Landbouwvisie van het Rijk, met als titel 'Landbouw, natuur en voedsel, waardevol en verbonden'. Ook de Limburgse Land- en Tuinbouw Bond (LLTB) heeft natuurinclusieve landbouw omarmd. De LLTB wil samen met haar leden een positieve beweging hiernaartoe aanjagen. Praktische en economische inpasbaarheid zijn voor de LLTB belangrijke randvoorwaarden. Het is nog wel onduidelijk welke middelen daarvoor beschikbaar komen en of de agrariërs in het gebied daar belangstelling voor hebben. De mogelijkheden voor de lokale overheid om te sturen zijn beperkt. De provincie ondersteunt de ontwikkeling van nieuwe verdienmodellen voor multifunctionele landbouw en verkent de mogelijkheden hier een Landschapsfonds voor op te zetten.

Stikstofaanpak

Een belangrijke ontwikkeling in relatie tot het N2000 gebied Maasduinen is de nieuwe stikstofaanpak van Rijk en provincie. De provincie kiest voor een integrale en ontwikkelingsgerichte aanpak om per gebied te komen tot een goede balans van maatschappelijke ontwikkelingen en behouden van de natuurkwaliteit. Meekoppeling wordt gezocht met bijvoorbeeld de opgaven rondom klimaat- en energiebeleid of urgente bovenregionale opgaven. De stikstofaanpak is een kans om de transitie naar natuurinclusieve landbouw en/of kringlooplandbouw te versnellen, en om agrariërs te helpen hier nieuwe verdienmodellen voor te ontwikkelen.

2019	Venlo	Bergen	Gennep	Nederland
Ha Landoppervlakte totaal	12.425	10.324	4.762	3.388.300
Ha oppervlakte cultuurgrond	3.348	3.622	2.188	1.816.318
% cultuurgrond	27	35	46	54
Aantal bedrijven	125	132	75	51.826
Ha gemiddeld per bedrijf	27	27	29	35
% akkerbouwbedrijven	45	42	69	34
% tuinbouwbedrijven	41	21	12	11

Landbouw per gemeente (CBS, 2020): relatief kleine bedrijven, grote diversiteit

Voorbeeld van een duurzame agarische kringloop: biologisch tuinbouwbedrijf BioVerbeek bij Schandelo gebruikt organische reststromen uit het Maasduinengebied, onder meer van het natuurbeheer, om energie te winnen voor de verwarming van de kassen, via een Biomeiler. Het restproduct wordt weer lokaal gebruikt als bodemverbeteraar.

KNELPUNTEN

- Onzekere toekomst (financiële druk, regeldruk, geen opvolgers)
- Versnippering en verrommeling (maïs, VAB's)

ONTWIKKELINGEN

- Ondersteuning gastheren
- Agrarisch natuurbeheer
- Stikstofaankpak
- Kringlooplandbouw
- Natuurinclusieve landbouw
- Gastronomie en streekproducten

3.6

3.6 Economie en gezondheid

Situatie

De tabel op bladzijde 39 geeft een overzicht van de werkgelegenheid in de gemeente Bergen, waar het grootste deel van het Nationaal Park in valt. Vergeleken met Limburg en Nederland als geheel is het aandeel van de landbouw relatief groot en van de zakelijke diensverlening relatief klein. Recreatie en toerisme zitten op een gemiddeld niveau. De economische dynamiek in de Gemeente Bergen is beperkt. Over de afgelopen 10 jaar is de werkgelegenheid grotendeels gelijk gebleven (Economisch programma Bergen 2030, gemeente Bergen, 2020). De werkloosheid in de gemeente Bergen is van oudsher laag, maar de beroepsbevolking is vrij eenzijdig. Een groot deel van de beroepsbevolking werkt buiten de gemeentegrens.

Bedrijventerreinen

Binnen de gemeente Bergen is De Flammert bij Nieuw Bergen de grootste industrielocatie. Ten zuiden van de A77 in de gemeente Gennep liggen de bedrijventerreinen De Grens en De Brem, met onder meer een groot distributiecentrum, en bij Lomm ligt bedrijventerrein Spikweien, met een grondwateronttrekking door AVICO. Deze bedrijventerreinen grenzen direct aan het Nationaal Park. In het Natura 2000-beheerplan worden geen specifieke knelpuntenesignaleerd, maar uitbreidingen van bedrijven zijn wel Wnb-vergunningplichting.

Regiovisie Noord-Limburg

In de Regiovisie Noord-Limburg 2040 (2020) hebben de acht gemeenten in Noord-Limburg (Beesel, Bergen, Gennep, Horst aan de Maas, Mook en Middelaar, Peel en Maas, Venlo en Venray) de ambitie uitgesproken de gezondste regio van Nederland te worden. Het gaat daarbij om gezonde voeding, duurzaam en circulair produceren, een gezond leefmilieu, een gezond klimaat en silmme logistiek. De Greenport Venlo is een belangrijke economische motor. Ook als het gaat om logistieke bedrijvigheid en kennisinfrastructuur (Brightlands Campus) is Venlo het economisch

centrum van de regio. Gestreefd wordt naar de ontwikkeling van een kennisintensieve, circulaire en innoverende economie. Volgens de Regiovisie moet deze economische ontwikkeling hand-in-hand gaan met versterking van de natuur en het landschap. Ingezet wordt op florerende natuurgebieden die jaarlijks een toenemend aantal bezoekers trekken. De Maasduinen zijn onderdeel van een aaneengesloten, grensoverschrijdend groengebied, de Maas is een 'lazy river' van rust, ruimte, groen en beleving. Het toeristisch aanbod moet een forse kwaliteitsslag maken. De uitdaging voor de landbouw is om te blijven vernieuwen en tegelijkertijd bij te dragen aan de ruimtelijke kwaliteit. De regio moet een voorbeeldgebied worden voor circulaire landbouw en een prominente leverancier van gezonde voeding.

De ambities van de Regiovisie zijn uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma voor de periode 2020- 2023. Op basis van de afgesloten Regio Deal Noord-Limburg zal het Rijk hier € 17,5 miljoen aan bijdragen. Binnen het programma 'toerisme en leisure' zijn zes programmalijnen onderscheiden, met een totale investering van € 14,3 miljoen. Binnen het programma 'landelijk gebied' zijn zes programmalijnen onderscheiden, met een totale investering van € 17,15 miljoen, waarvan € 5 miljoen voor 'ruimtelijke kwaliteit, landschap en biodiversiteit' en € 5 miljoen voor 'gebiedsproces landelijk gebied'.

Gezondheid

Gezondheid is het centrale thema van de Regiovisie Noord-Limburg. In het Nationaal Park De Maasduinen wordt al concreet inhoud gegeven aan dit thema, in de vorm van 'biowalks'. Een Biowalk is een groepswandeling in de natuur voor mensen met chronische ziekte, bijvoorbeeld suikerziekte. De wandelingen worden begeleid door een natuurgids en een professional uit de gezondheidszorg. De deelnemers ervaren de positieve invloed van bewegen en buiten zijn op hun lichaam hebben. Uiteraard gelden de gezondheidseffecten van de natuur ook voor mensen zonder aandoening.

Banen 2018 *	Bergen	Noord-Limburg	Land van Cuijk	Nederland
Industrie	22%	21%	28%	16%
Landbouw	12%	7%	6%	3%
Handel	25%	19%	17%	18%
Collectieve dienstverlening	20%	25%	26%	30%
Zakelijke dienstverlening	18%	26%	21%	32%
Overige dienstverlening	2%	2%	2%	2%
Recreatie en toerisme	8%	8%	7%	7%

* Totaal meer dan 100%, doordat een deel van de banen in meerdere categorieën vallen

7

Verdeling banen per sector in de gemeente Bergen (Economisch programma Bergen 2030, gemeente Bergen, 2020)

Centrale ambitie van de Regiovisie Noord-Limburg 2040 (2020)

KNELPUNTEN

- Beperkte economische dynamiek
- Te weinig hoog-opgeleiden
- Spanning bedrijvigheid-natuur

ONTWIKKELINGEN

- Regiovisie: gecombineerde ontwikkeling economie en natuur en landschap
- Erkenning bijdrage NP aan woon- en werkklimaat
- Gezondheid als samenbindend thema

3.7

3.7 Energietransitie

Regionale Energiestrategie

De energietransitie zal een belangrijke stempel op het landschap drukken, en heeft dus een duidelijke relatie met de ontwikkeling van het Nationaal Park. Vooral windturbines en zonnepanelen hebben een grote impact. De kaders voor de energietransitie worden uitgewerkt in de Regionale Energiestrategie (RES) Noord- en Midden-Limburg (concept, juni 2020). Voor de korte termijn, tot 2030, wordt, naast besparing en kleinschalige opwekking, ingezet op enkele grootschalige zon- en windprojecten.

Energielandgoed Wells Meer

Met het Energielandgoed Wells Meer in de gemeente Bergen kan al meer dan de helft van de nagestreefde opgave uit de RES worden gerealiseerd. Dit energielandgoed ligt in de heide-ontginning ten oosten van het Nationaal Park. Volgens de RES leent dit landschapstype zich goed voor de inpassing van grootschalige energie-opwekking. De meer kleinschalige, half-open mozaïeklandschappen in het Maasdal zijn minder geschikt en worden als uitsluitingsgebied beschouwd. Ook Natura 2000-gebieden en provinciale landschappen (goud, zilver en brons) gelden als uitsluitingsgebied voor grootschalige wind- en zonneprojecten.

Inrichtingsplan voor het Energielandgoed Wells Meer (Masterplan 2019): het energielandgoed grenst aan het Nationaal Park, natuurontwikkeling langs de Molenbeek is onderdeel van het plan

3.8 Participatie, educatie en marketing

Knelpunten

In 2010 is door het Kenniscentrum Recreatie onderzoek gedaan naar de naamsbekendheid van de 21 Nationale Parken in Nederland. Het Nationaal Park De Maasduinen kwam toen op de 17de plaats. Ondertussen is er veel gedaan aan de marketing van het Nationaal Park: een eigen website, kaarten en folders, gezamenlijke promotie met Visit Limburg en de lokale VVV's en een uitgebreid programma aan excursies, kinderactiviteiten, evenementen en lespakketten voor het basisonderwijs. Er is een actieve Werkgroep Communicatie, Educatie en Recreatie die elk jaar een jaarprogramma opstelt en uitvoert, samen met veel vrijwilligers, ondernemers en maatschappelijke organisaties. Aan de IVN-curus 'Gastheren van het Landschap' hebben inmiddels ca. 50 ondernemers meegedaan (zie kaart bladzijde 42).

Toch laat de naamsbekendheid van het Nationaal Park nog te wensen over, zelfs bij de inwoners van de regio. Belangrijke oorzaak is dat het ontbreekt aan structurele financiering voor educatie en voorlichting en dat de jaarlijks beschikbaar gestelde budgetten ontoereikend zijn. Noodgedwongen blijven de activiteiten daardoor te incidenteel en te veel naar binnen gericht. Ook ontbreekt het aan een goede samenwerking tussen de verschillende organisaties die actief zijn met gebiedsmarketing en toerisme.

Ontwikkelingen

In de gehouden klankbordgroepbijeenkomst voor het BIO-plan werd door diverse deelnemers gepleit voor een betere naamsbekendheid, meer erkenning voor het belang van het Nationaal Park en in het bijzonder voor de inzet van de vele vrijwilligers, een actievere gebiedsbranding en een bredere maatschappelijke participatie. Het traject Nationale Parken Nieuwe Stijl is een kans om hier inhoud aan te geven en hier extra budget voor vrij te maken. Ook vanuit de Regiovisie Noord-Limburg kunnen mogelijk extra middelen komen. De ambities van de Regiovisie op het gebied van toerisme en gezondheid vragen immers om een gericht programma van marketing en educatie.

In het projectplan voor het transitietraject Regionaal Landschap is het voornemen opgenomen om een marketingplan voor meerdere jaren op te stellen. Dat plan is niet alleen gericht op toerisme & recreatie, maar ook op gezondheid, mobiliteit, agrotourisme en wonen en werken. Het Toeristisch Recreatief Platform Maasduinen-Venlo-Mookerheide kan een belangrijke rol hebben in de uitvoering. Dit is een stichting voor toerisme en recreatie in de gemeenten Venlo, Bergen (L), Gennep en Mook & Middelaar. Het bestuur bestaat uit ondernemers die actief zijn in de sector.

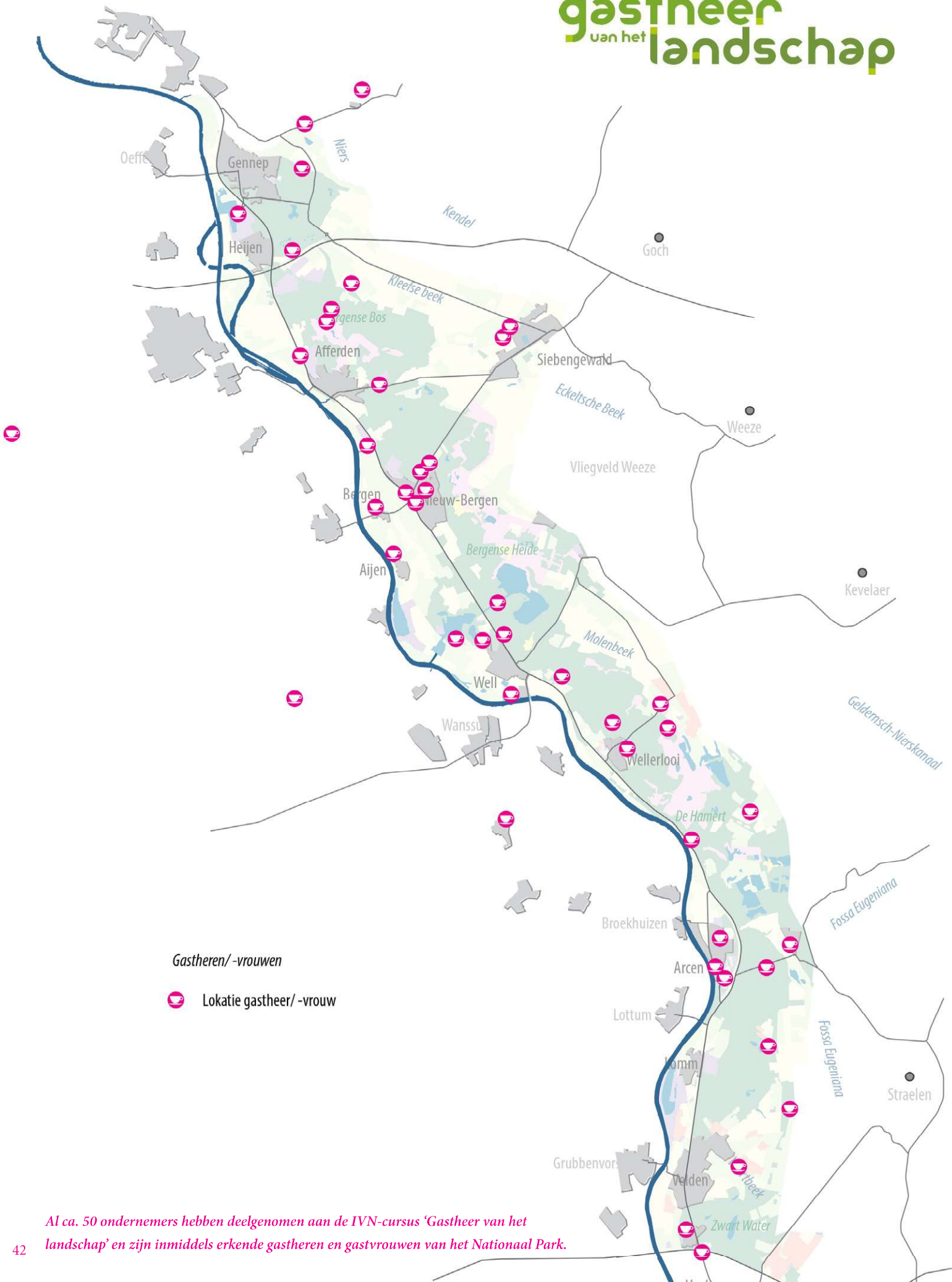
Daarnaast is in het projectplan voor de transitie het voornemen opgenomen om te komen tot een gedragen en realiseerbaar educatieplan voor het gebied.

KNELPUNTEN

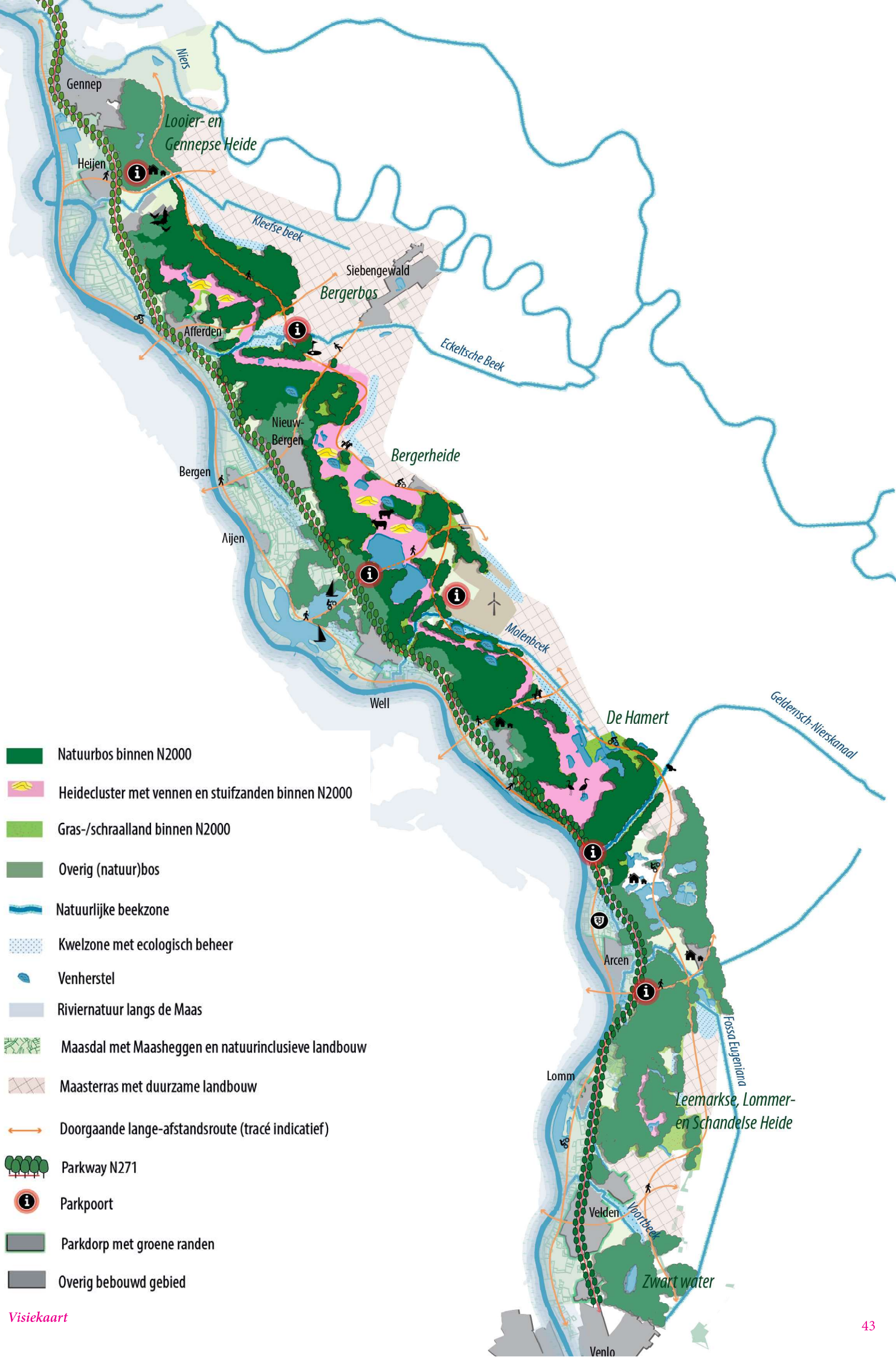
- Slechte naamsbekendheid
- Educatie te incidenteel
- Beperkt budget, geen structurele financiering
- Veel verschillende organisaties, onvoldoende coördinatie

ONTWIKKELINGEN

- Meer aandacht voor participatie, educatie en marketing in transitietraject Regionaal Landschap
- Opstelling marketingplan
- Opstelling educatieplan

Al ca. 50 ondernemers hebben deelgenomen aan de IVN-cursus 'Gastheer van het landschap' en zijn inmiddels erkende gastheren en gastvrouwen van het Nationaal Park.

4

Visie op beheer, inrichting en ontwikkeling

Met de voorgenomen inbedding van het Nationaal Park De Maasduinen in een groter Regionaal Landschap staan we op een belangrijk kantelpunt. Dit moment vraagt om een nieuwe visie en een nieuw elan. Rode draad is om de onderlinge samenwerking tussen het Nationaal Park en de regio te verbeteren en om de meerwaarde die beide gebieden voor elkaar (kunnen) hebben optimaal te benutten. Dat begint met het waarborgen van een duurzame instandhouding van de bijzondere natuurwaarden van het huidige Nationaal Park en vergroten van de maatschappelijke participatie.

4.1 Inleiding

Kader

In de gezamenlijke aanvraag van het Overlegorgaan Nationaal Park De Maasduinen en de betrokken overheden in het kader van de subsidieregeling van het Ministerie van LNV voor tijdelijke ondersteuning van Nationale Parken (september 2020) zijn de hoofdlijnen van een nieuwe visie en een nieuwe aanpak uiteengezet.

Centraal staat de ambitie om de onderlinge samenwerking tussen het Nationaal Park en de regio te verbeteren. Idee is dat beide gebieden veel voor elkaar (kunnen) betekenen, en dat er veel kansen liggen om daar meer inhoud aan te geven. De partners in het huidige Nationaal Park De Maasduinen willen samen met nieuwe partners in de regio komen tot een gezamenlijk Masterplan en de realisatie daarvan met nieuw elan oppakken. Hierbij wordt ook gekeken naar aansluiting bij ontwikkelingen in Duitsland, het zuidelijk gelegen Grenspark Maas-Swalm-Nette met daarin het Nationaal Park De Meinweg, het Nationaal Park De Groote Peel en het Geopark Peelhorst i.o. aan de westelijke oever van de Maas en het UNESCO Biosfeergebied De Maasheggen in het noorden.

Als eerste stap in dit proces en als onderlegger voor verdere vervolgstappen is dit BIO-plan opgesteld. Het BIO-plan is allereerst een actualisatie van het oude BIP-plan en richt zich primair op het bestaande Nationaal Park. Wel wordt nadrukkelijk gezocht naar synergie tussen het Nationaal Park en de omgeving.

Beheer en inrichting

Voorwaarde voor elke ontwikkeling is de duurzame instandhouding van de bijzondere natuurwaarden van het huidige Nationaal Park. Zoals beschreven in hoofdstuk 3 staan deze behoorlijk onder druk. Niet alleen de stikstofdepositie, maar ook de verdroging, de versnippering en de recreatieve druk zijn serieuze problemen. Deze kunnen alleen opgelost worden door een combinatie van interne en externe maatregelen. In het Beheerplan voor het Natura 2000-gebied staan maatregelen voor de meest waardevolle habitattypen beschreven, maar ook voor de minder waardevolle eiken- en dennenbossen zijn maatregelen nodig, om eikensterfte en verdroging tegen te gaan.

Minstens zo belangrijk zijn een betere naamsbekendheid en een breder maatschappelijk draagvlak voor het Nationaal Park, zowel bij bewoners en ondernemers in het gebied, als bij (potentiële) bezoekers van elders. Dat is niet alleen een kwestie van promotie en marketing, maar ook van actieve educatie en participatie, nieuwe beheer- en verdienmodellen, slimme functiecombinaties en gerichte investeringen in belevingswaarde en ruimtelijke kwaliteit. Ook hier ligt nog een grote uitdaging.

Ontwikkeling

In het vorige hoofdstuk zijn per thema diverse beleidsontwikkelingen genoemd die van invloed zijn op de toekomst van het Nationaal Park. In de visie geven we aan hoe we hier zodanig op kunnen inspelen, dat de samenhang en identiteit van het Nationaal Park worden versterkt. Leidend daarvoor zijn de landschappelijke kernkwaliteiten (zie kaart op bladzijde 21).

De visiekaart op bladzijde 43 geeft een indicatief beeld van de nagestreefde landschapsstructuur voor de lange termijn. De ruimtelijke ambities worden toegelicht aan de hand van vier themakaarten: natuur, recreatie, landbouw en water. Apart wordt ingegaan op participatie, educatie en marketing en natuuronderzoek.

4.2 Identiteit, verbinding en samenwerking

Twee-eenheid Maas en Duinen

Doel van het BIO-plan is dat uiteindelijk alle maatregelen in en rond het Nationaal Park passen bij de nagestreefde identiteit van het gebied. Die identiteit zit in het bijzondere reliëf en in het unieke samenspel van mens en natuur door de eeuwen heen, met de Maas als dominante landschapsvormende kracht én als drager van een rijke cultuurhistorie. Het Maasdal en de Maasduinen vormen een onverbreekelijke twee-eenheid en die twee-eenheid vormt de basis voor de natuurkwaliteit en het menselijk gebruik van het gebied. Door lokale ontwikkelingen steeds te bekijken vanuit de bijdrage aan de twee-eenheid, kan gericht gestuurd worden op het versterken van de identiteit en kan deze ook beter beleefbaar gemaakt worden voor alle bewoners, gebruikers en bezoekers.

Natuurkern en landschapsschil

De Maasduinen willen we verder doorontwikkelen tot een aaneengesloten, gradiëntrijk natuurlandschap, met een afwisseling van bossen, heidevelden, vennen, zandverstuivingen, moerassen en beekdalen. Dit natuurlandschap krijgt extra kleur doordat het is ingebed in het gevarieerde cultuurlandschap van het Maasdal en de Maasterrassen. Rondom het natuurgebied willen we een fraaie landschappelijke zoom maken met aanvullend toeristisch-recreatief aanbod, natuurinclusieve en circulaire landbouw en vitale dorpen, die allemaal meeprofiteren van het natuurgebied, en daar ook iets voor terug doen. Zo wordt het Nationaal Park een vliegwiel voor de versterking van de economie en de gezondheid van de hele streek.

Samenwerking en participatie

Behalve de identiteit en de ruimtelijke samenhang willen we ook de maatschappelijke betrokkenheid versterken. Alleen als bewoners en gebruikers echt betrokken zijn bij de inrichting en het beheer en bij de ruimtelijke keuzen die daarin gemaakt worden, zullen zij zich ook mede verantwoordelijk voelen voor hun omgeving, en daar trots op zijn. Het versterken van de samenwerking en participatie is daarom de derde pijler van dit BIO-plan.

4.3 Ambities natuur

De kaart op pagina 47 geeft de gewenste ecologische structuur weer. Kern van de natuurvisie is om enerzijds grote, aaneengesloten natuureenheden veilig te stellen (in de lengterichting van het gebied) en anderzijds om optimaal in te spelen op de aanwezige abiotische gradiënten (in de dwarsrichting van het gebied), met brede gradiëntzones en geleidelijke overgangen tussen de verschillende landschapsecologische systemen.

We onderscheiden vier grote landschapsecologische systemen:

1. het centrale bos- en heidesysteem van de Maasduinen, met daarin ook stuifzanden, vennen en hoogvenen;
2. het dynamische riviersysteem en de kwelmoerassen van de Zandmaas;
3. de veenmoerassen en natte heiden van het Midenterras;
4. de beeksystemen.

De combinatie van deze systemen zo dicht bij elkaar levert een grote ecologische potentie op, die nog maar gedeeltelijk benut is. We gaan hierna in op de voorgestelde maatregelen per systeem, en tot slot op de ontwikkeling van robuuste gradiënt- en bufferzones. Vooropgesteld moet worden dat voor het herstel van stikstofgevoelige habitattypen een vermindering van de stikstofdepositie een voorwaarde is en dat de toekomst van het Nationaal Park dus in hoge mate afhankelijk is van het succes van de stikstofaanpak. Het tegengaan van

4.3

de verdroging is daar een onderdeel van, want juist de verdroogde vennen en heiden zijn extra gevoelig voor stikstofdepositie. Uitgangspunt is dat buiten het NNN geen extra claim op landbouwgrond wordt gelegd, mede om de transitie naar natuurinclusieve landbouw mogelijk te maken (zie par. 4.5).

Centraal bos- en heidesysteem

- Ontwikkeling en integraal beheer van vijf grote aaneengesloten heideclusters met alle bijbehorende gradiënten van bos naar open terrein, van droog naar nat en van vastgelegd naar stuivend. Gerichte inrichtingsmaatregelen voor herstel van vennen, hoogvenen, zandverstuivingen en structuurrijke bosranden, gericht begrazingsbeheer met schaapskudden en/of grote grazers in grote eenheden.
- Aanleg en beheer heideverbindingen tussen de heideclusters, bij voorkeur gekoppeld aan landschappelijke lijnen en gradiënten, zoals de hogere flanken van de paraboolduinen.
- Doorontwikkeling van de bosopstanden naar een meer divers en klimaatbestendig bosecosysteem. Gerichte inrichtingsmaatregelen voor meer structuurvariatie, bodemverbetering en aanbrengen vervangende beplanting met een breder palet van inheemse soorten.
- Verminderen barrièrewerking van dwarswegen en maken verbindingen tussen de opeenvolgende natuurclusters langs de Maas, zowel intern binnen het Natura 2000-gebied als richting Gennep en Venlo.
- Op grotere schaal: versterken grensoverschrijdende ecologische verbindingen met Reichswald, Laarbruch en Maas-Swalm-Netepark.

Riviersysteem en kwelmoerassen

- Herstel kwelstromen, aangepaste ontwatering van landbouwgronden en ecologisch beheer van de kwelmoerassen, natte graslanden en moerasbossen in de oude Maasgeulen onderlangs de rand van de hogere zandgronden, bij Afferden, Heukelomse Beek, groene rivier Well, Wellerlooi, Arcen, Lommerbroek en Velden.
- Ontwikkeling van dynamische riviernatuur langs de

Maas met natuurlijke oevers, nevengeulen, kleiputten en (bestaande, goed ingepaste) zandwinplassen, als een robuuste natte as naast de droge as van de Maasduinen.

- Aanleg en herstel van landschapselementen in de landschapsschil om de natuurkern, in het bijzonder ontwikkeling van Maasheggenlandschap in het Maasdal.

Natuur van het Midenterras

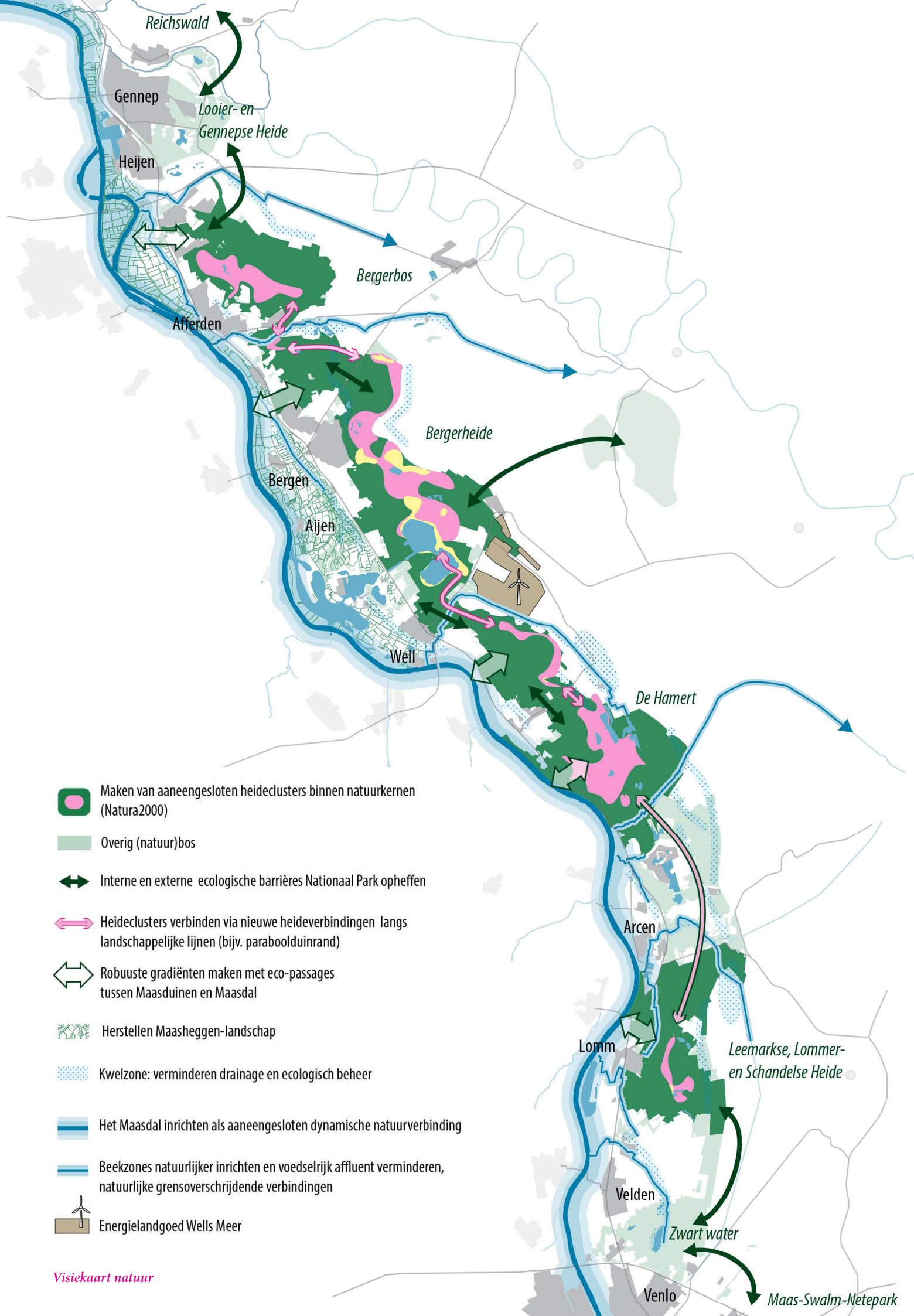
- Versterking natte natuur op de jonge ontginningsgronden langs de oostflank van de Maasduinen, als gedeeltelijk herstel van de uitgestrekte heidevelden en hoogvenen die hier vroeger lagen (Lage Heide, Gocher Veen, Wellsche Meer, Straelensche Broek, Kastaniën Veen). Meest kansrijk in gebieden met (potentiële) kwel. Maatregelen: herstel kwelstromen, terugdringen ontwatering, terugdringen inspoeling voedselrijk water, verwijderen verrijkte bouwvoor, ecologisch beheer.

Beeksystemen

- Herinrichting van beken, bv. door herprofilering met het oog op het vertragen van de afvoer en het herstel van natuurlijke waterdynamiek, aanleg van natuurvriendelijke oevers en inrichting van overstromingsmoerassen (met functie voor waterberging).
- Verbetering waterkwaliteit.
- Versterken ecologische verbindingen via beken en gegraven watergangen met bovenstroomse herkomstgebieden in Duitsland.

Gradiënt- en bufferzones

- Versterken van de macro-gradiënt tussen Maasduinen en Maasdal door ontwikkeling van vijf brede gradiëntzones, bij Afferden, Nieuw Bergen, Well, de Hamert en Lomm. Maatregelen: verminderen barrièrewerking N271, integraal ecologisch beheer.
- Ontwikkeling ecologische en hydrologische bufferzone rondom het Natura 2000-gebied. Maatregelen: verminderen negatieve effecten

Maken van aaneengesloten heideclusters binnen natuurkernen (Natura2000)

Overig (natuur)bos

Interne en externe ecologische barrières Nationaal Park opheffen

Heideclusters verbinden via nieuwe heideverbindingen langs landschappelijke lijnen (bijv. paraboolduinrand)

Robuuste gradiënten maken met eco-passages tussen Maasduinen en Maasdal

Herstellen Maasheggen-landschap

Kwelzone: verminderen drainage en ecologisch beheer

Het Maasdal inrichten als aaneengesloten dynamische natuurverbinding

Beekzones natuurlijker inrichten en voedselrijk affluent verminderen, natuurlijke grensoverschrijdende verbindingen

Energie landgoed Wells Meer

4.4

van eutrofiëring, verdroging en verstoring vanuit de landschapsschil op de natuur in het Natura 2000-gebied, ontwikkeling meer geleidelijke overgangen tussen bos en open terrein en tussen natuur- en landbouwgebied.

Relatie met Natura 2000 en overig beleid

Voor wat betreft de inrichting en het beheer van de bestaande natuurgebieden is het Natura 2000-beheerplan leidend (zie hoofdstuk 3). De daarin voorgestelde maatregelen hebben echter alleen betrekking op de aangewezen habitattypen, niet op het overgrote deel van de bossen, terwijl ook deze bossen te lijden hebben van stikstofdepositie, verdroging, versnippering en recreatiedruk. Daarom heeft dit BIO-plan een bredere insteek en hebben bovengenoemde voorstellen betrekking op alle natuurwaarden. Voor de uitvoering hiervan zijn de reguliere instrumenten beschikbaar in het kader van bijvoorbeeld het de realisering van het Nationale Natuurnetwerk, de landelijke en provinciale stikstofaankpak, het Deltaplan Hogere Zandgronden en het nieuwe Waterbeheerprogramma van het Waterschap. De bedoeling van het BIO-plan is niet om nieuw beleid te formuleren of nieuwe ruimteclaims neer te leggen, maar wel om een gebiedsgerichte en natuurinclusieve toepassing van bestaand beleid en bestaande instrumenten te stimuleren.

4.4 Ambities recreatie en toerisme

De kaart op pagina 49 geeft de gewenste toeristisch-recreatieve hoofdstructuur weer. Een meer gedetailleerde kaart van de bestaande voorzieningen staat op pagina 25.

Voorop staat dat het toeristisch-recreatieve gebruik goed afgestemd moet zijn op de aanwezige en gewenste natuurwaarden. Binnen de grenzen van het huidige Nationale Park is een intensivering van het toeristisch-recreatieve gebruik niet gewenst, eerder moeten kwetsbare gebiedsdelen extra ontzien worden door een goede recreatiezonering. Voorwaarden zijn een uniforme regelgeving inzake de toegang en een goede

handhaving, dat wil zeggen voldoende toezicht en meer samenwerking tussen de verschillende terreinbeheerders.

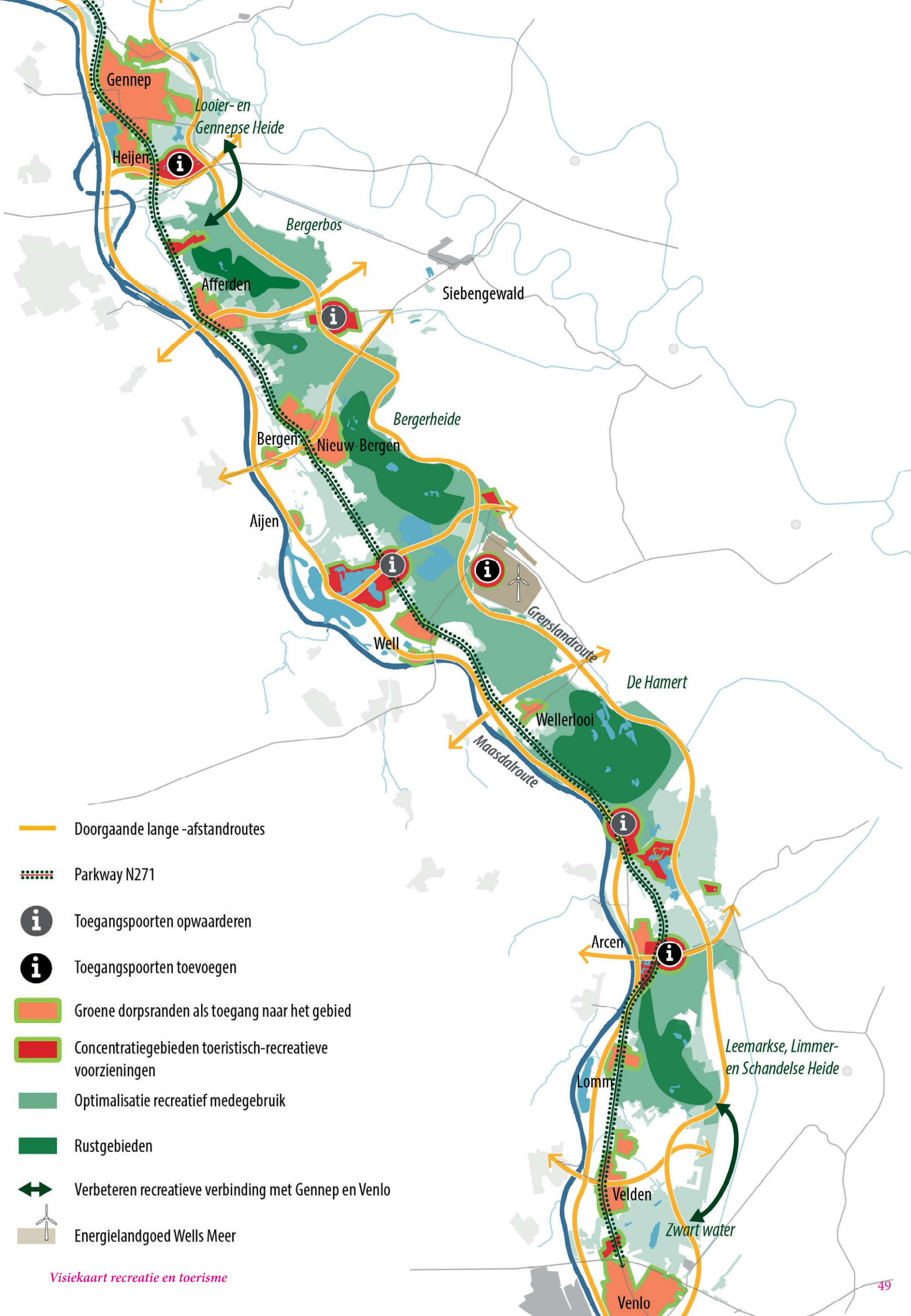
In de landschapsschil daarentegen is zeker nog ruimte voor extra toeristische voorzieningen en vergroting van de recreatieve belevingswaarde. De aanwezige landschappelijke diversiteit biedt volop aanknopingspunten voor een breed en aantrekkelijk aanbod. Waar in het Nationaal Park natuurbeleving centraal staat, bieden de Maas en de zandwinplassen allerlei mogelijkheden voor watersport en oeverrecreatie en zijn de kastelen, forten en historische dorpjes interessant voor cultuurtoeristen. Door goed in spelen op deze landschappelijke diversiteit en de onderlinge samenhang tussen de diverse toeristisch-recreatieve voorzieningen te versterken, kan de economische ontwikkeling van de regio als geheel een impuls krijgen.

Recreatiezonering Nationaal Park

- Aanwijzing rustgebieden in de meest kwetsbare delen van het Nationaal Park, met een beperkte recreatieve ontsluiting en extra toezicht.
- Optimalisering van het recreatief medegebruik in de overige delen van het Nationaal Park, door een zorgvuldig vormgeven en samenhangend padennetwerk, passende informatievoorzieningen en een goede publieksbegeleiding.
- Aanwijzing concentratiegebieden voor toeristisch-recreatieve voorzieningen (horeca, parkeerplaatsen, ontvangstcentra, stranden, bijzondere attracties) en intensiever recreatief gebruik (evenementen, watersport, groepsactiviteiten). Bijzondere aandacht voor de landschappelijke inpassing van de concentratiegebieden en de inrichting van overgangszones naar het Nationaal Park.

Toegangspoorten en uniforme uitstraling

- Inrichting duidelijk herkenbare toegangspoorten naar het Nationaal Park, met goede parkeervoorzieningen en OV-ontsluiting, informatievoorzieningen, startpunt/knooppunt van routes en horeca. Naast opwaardering bestaande poorten bij Bleijenbeek, Reindersmeer en de Hamert, nader onderzoek naar

4.5

mogelijke nieuwe toegangspoorten bij Gennep, Energielandgoed Wells Meer en kasteel Arcen.

- Streven naar een hoogwaardige en eenduidige uitstraling van de toegangspoorten als visitekaartjes van het Nationaal Park. Te overwegen is om een eigen huisstijl te ontwikkelen voor alle recreatieve objecten in het Nationaal Park, zoals bebording, informatievoorzieningen en rustpunten.

Groene dorpsranden

- Opwaardering voorzieningenniveau en kwaliteit openbare ruimte van de dorpen aan het Nationaal Park en aan de Maas, zodat dit aantrekkelijke 'parels in het landschap' worden die passen bij de identiteit en de toeristisch-recreatieve profilering van de regio en daar ook van meeprofiteren. Benutten kansen voor ecologisch groenbeheer en natuurinclusief bouwen.
- In het bijzonder: inrichting van groene dorpsranden met fraaie overgangen naar het Nationaal Park of het aangrenzende landschap, mede met het oog op een goede geleiding van de recreatieve uitloop, het ontzien van de rustgebieden en het waarborgen van de privacy van de bewoners.

Heldere routestructuur

- Ontwikkeling doorgaande fietspaden 'Grenslandrouten' en 'Maasdalroute' als landschappelijke belevingsroute met een logische routing, een herkenbaar profiel met ecologisch beheerde bermen, ondersteunende voorzieningen (informatie, rustpunten, uitzichten), goede aansluitingen op andere routes en Parkpoorten;
- Ontwikkeling aantrekkelijke dwarsverbindingen tussen Middenteras en Maasdal voor fietsers, wandelaars en ruiters, waarlangs de bijzondere landschappelijke gradiënt in optima forma te beleven is, met ecologische bermen, verkeersveilige kruisingen en goede aansluitingen op Grenslandrouten, Maasdalroute en Parkpoorten.
- Ontwikkeling kortere 'premium wandelroutes' binnen de grotere ladderstructuur van hoofdroutes.

Parkway N271

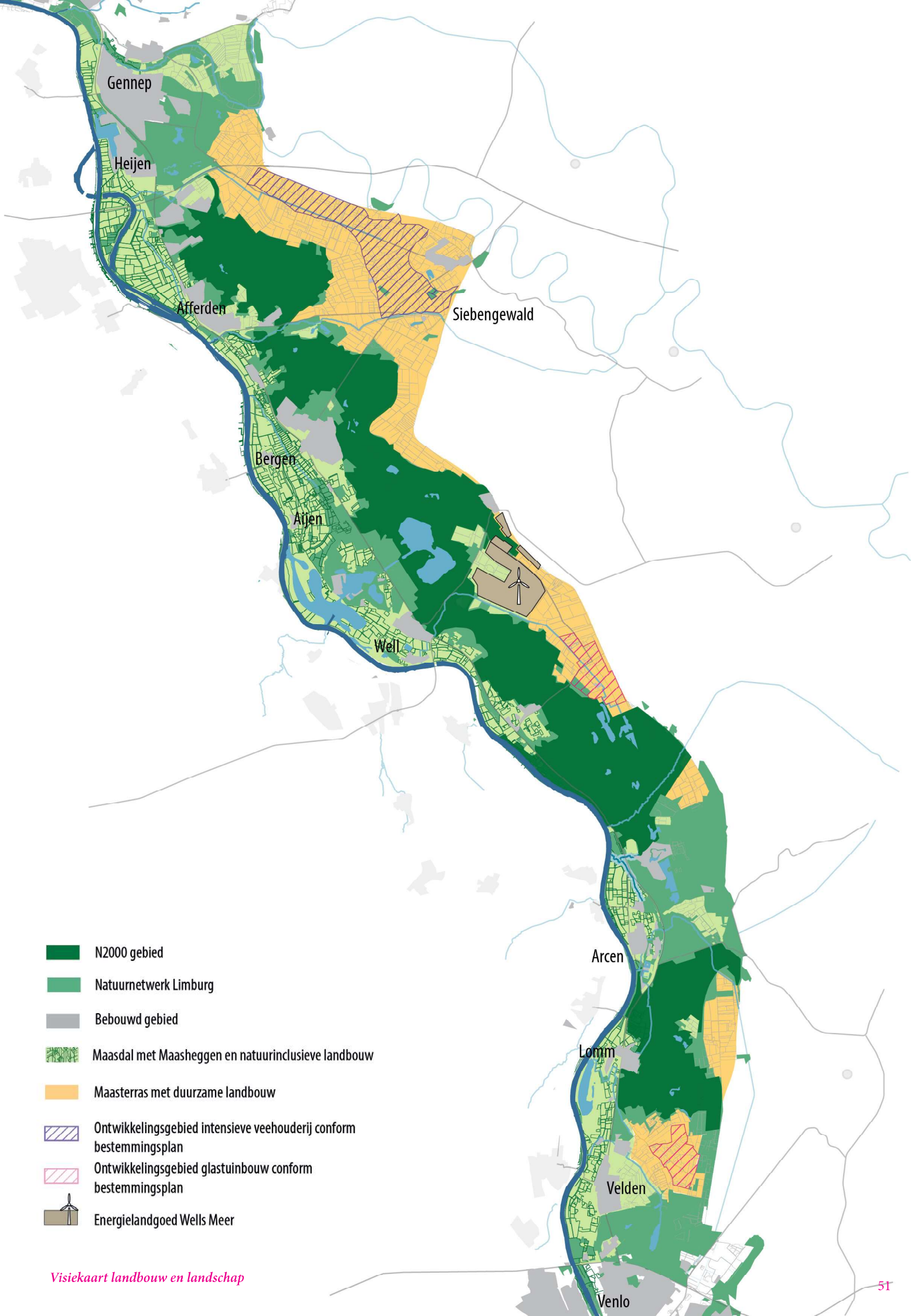
- Ontwikkeling van de oude Rijksweg N271 als 'parkway' met monumentale laanbeplanting, fraai ingekaderde doorzichten naar het Maasdal en de Maasduinen, goede landschappelijke inpassing en hoge beeldkwaliteit van aangrenzende bebouwing en duidelijke toegangen naar de Parkpoorten. Tevens aandacht voor verkeersveilige kruisingen voor recreatief verkeer en ecopassages.

4.5 Ambities landbouw

De landschapsschil rond het NP De Maasduinen herbergt in de toekomst met trots duurzame land- en tuinbouwbedrijven. Dit zijn bedrijven in nagenoeg alle land- en tuinbouwsectoren die een minimale emissie naar bodem en lucht hebben, het gebruik van fossiele brandstoffen hebben beperkt, CO₂-emissie vermijden of CO₂ actief vastleggen, efficiënt omgaan met water, goed zijn ingepast in het landschap en voldoende economisch perspectief hebben.

Diverse landbouwbedrijven doen al aan agrarisch natuur- en landschapsbeheer en werken aan korte ketens en gesloten kringlopen, vaak in samenwerking met andere bedrijven en terreinbeherende organisaties. Daarnaast zijn er gangbare bedrijven die produceren voor de reguliere markt en waar economische efficiency en technologische innovatie voorop staan. En uiteraard zijn er allerlei mengvormen.

Beleidsmatig is er veel aandacht voor kringloop-landbouw en natuurinclusieve landbouw, maar er is nog veel onzekerheid over de bijbehorende maatregelen en verdienmodellen. Wel is duidelijk dat binnen de landbouw ingrijpende veranderingen nodig zijn om te voldoen aan alle klimaat- en natuurdoelen. Zeer actueel is de stikstofproblematiek, maar ook de vermindering van de bodemvruchtbaarheid en de verdroging zijn nijpende problemen. Deze vragen om een gebiedsgerichte en integrale aanpak, waarbij maatregelen ten behoeve van duurzame en economisch gezonde landbouw goed afgestemd worden met

4.6

maatregelen voor natuur, waterbeheer en andere ruimtelijke doelen. Dit is een gezamenlijk belang van agrariërs en natuurorganisaties, en kan in belangrijke mate bijdragen aan de nagestreefde twee-eenheid van Maasdal en Maasduinen.

Het landschap rondom het Nationaal Park biedt duidelijke aanknopingspunten om gebiedsgericht te werken aan de beschreven landbouwambitie:

- het kleinschalige Maasdal aan de westzijde van De Maasduinen leent zich goed voor natuurinclusieve en multifunctionele landbouw;
- het grootschalige Midenterras aan de oostzijde van De Maasduinen biedt ruimte voor duurzame grondgebonden landbouw 'op gezonde bodem', en duurzame vormen van niet-grondgebonden landbouw (glastuinbouw bij Tuinborp en Schandelo en intensieve veehouderij bij Siebengewald).

Kleinschalig Maasdal

- Hier willen we natuurinclusieve en multifunctionele landbouw stimuleren, met het oog op het vergroten van de biodiversiteit, de ontwikkeling van een recreatief aantrekkelijk landschap en behoud en herstel van cultuurhistorisch waardevolle verkavelings- en beplantingspatronen. We willen agrariërs ondersteunen om dit goed in te passen in hun bedrijfsvoering en hiervoor nieuwe verdienmodellen te ontwikkelen. Maatregelen: herstel/aanplant Maasheggen, planologische ruimte voor functies op het erf, grondruil, aangepaste pachtcontracten, ondersteuning bij opstellen bedrijfsplannen, beheervergoedingen.

Grootschalig Midenterras

- Hier liggen uit landschappelijk oogpunt minder beperkingen, maar zijn vooral de eisen vanuit water, bodem en lucht bepalend voor de landbouwontwikkeling. Zowel binnen de grondgebonden als de niet-grondgebonden landbouw wordt al volop gewerkt aan oplossingen voor het verminderen van verdrogende effecten op de natuur, stikstofemissies en af- en inspoeling

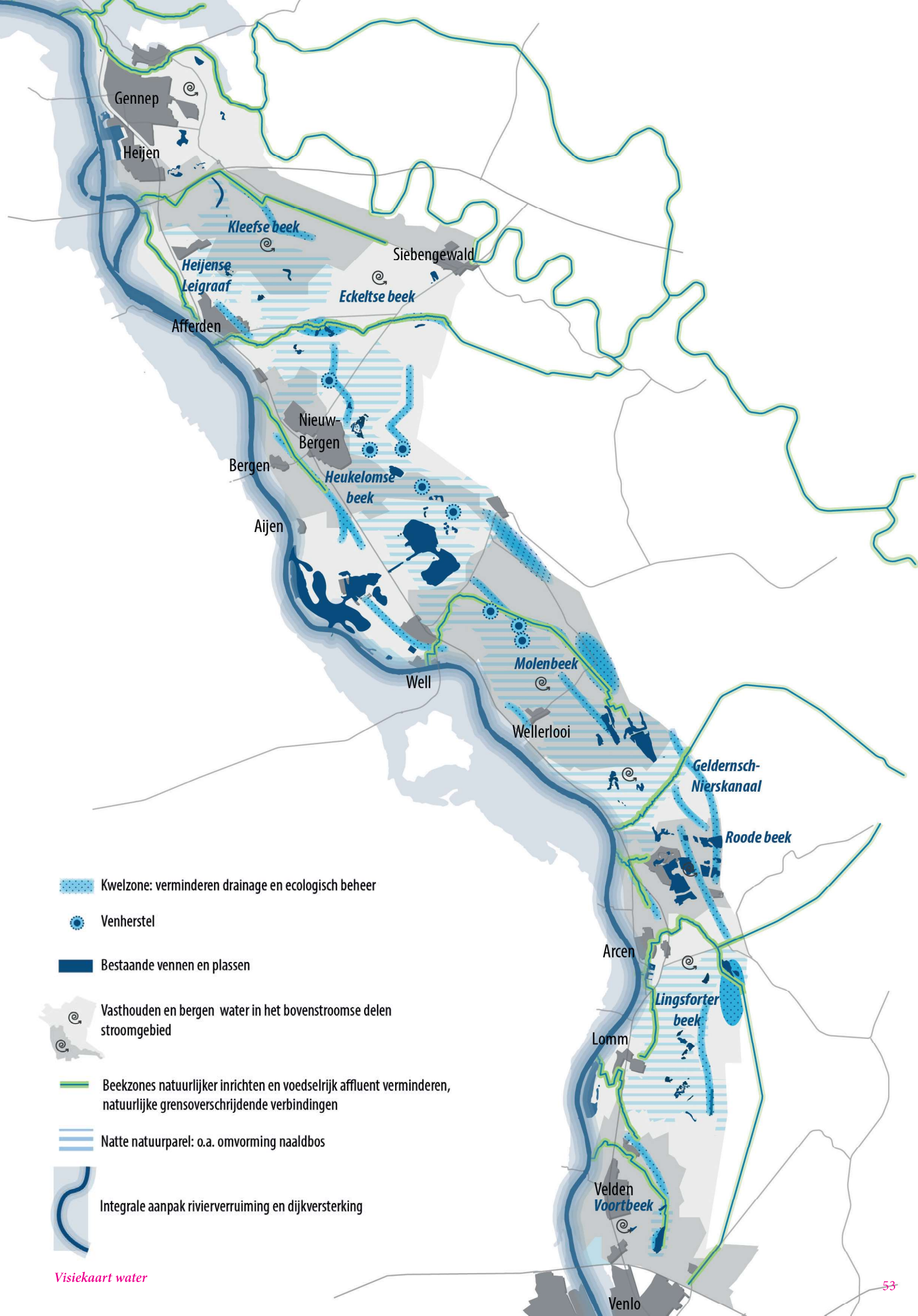
van meststoffen en andere verontreinigende stoffen naar grond- en oppervlakte. Mogelijke maatregelen: aanpassing stallen en kassen, precisielandbouw, strokenteelt en aangepaste vruchtwisseling, nieuwe gewassen, natuurlijke plaagbestrijding, duurzaam bodembeheer, slimme drainage. Dit is een grote opgave voor de sector, vanuit het Nationaal Park kunnen kansrijke initiatieven worden ondersteund en gezamenlijke pilots worden opgezet.

Pilots

Het is primair aan de sector en de afzonderlijke ondernemers om uitwerking te geven aan de landbouwtransitie, op een manier die het beste past bij het gebied en het bedrijf. Vanuit het Nationaal Park wordt een aantal pilots ondersteund die actief bijdragen aan de natuurdoelen voor het park en die een voorbeeldwerking kunnen hebben voor andere bedrijven. Dit geldt in het bijzonder voor natuurinclusieve kringlooplandbouw in het Maasdal. Hier zijn al diverse veelbelovende initiatieven.

4.6 Ambities water

Het waterbeheer is van groot belang voor de instandhouding van de natuur en voor de ontwikkeling van de landbouw. De kaart hiernaast geeft een overzicht van gewenste maatregelen. Deze maatregelen passen binnen de kaders van het provinciale waterbeleid en het nieuwe Waterbeheerprogramma van het waterschap, en geven daar een gebiedsgerichte uitwerking aan. De uitvoering is primair een taak voor de waterbeheerders, maar gezien het grote belang voor de natuur heeft ook het Nationaal Park De Maasduinen hierin een rol. Het hele Natura 2000-gebied geldt als 'natte natuurparel' vanwege de watergebonden natuurwaarden. Veel van deze natuurwaarden zijn gevoelig voor verdroging en eutrofiëring door externe invloeden. Daarom wordt gepleit voor een integrale stroomgebiedsbenadering om deze externe invloeden te verminderen. Daarnaast zijn interne herstelmaatregelen en periodieke effectgerichte maatregelen nodig.

4.7

Tegengaan verdamping

- Omvorming van bossen met overwegend naaldbomen in meer gervarieerd gemengd bos, loofbos of heideterrein, om de verdamping en daarmee het verdrogend effect te verminderen.

Herstel vennen

- Uitvoering herstelmaatregelen zoals beschreven in het Natura 2000-beheerplan (zie ook par. 3.1). In het bijzonder: verwerving en ecologische inrichting van de akkers (binnen NNN) ten noordwesten van het Driessenven en bij het Rondven op de Bergerheide, afkoppeling van de waterloop die vanuit de voormalige groeve Driessen op het Heerenven Zuid afwatert, en uiteindelijk verwerving en inrichting van groeve Driessen.
- Aanvullende venherstelmaatregelen als onderdeel van de ontwikkeling van de vijf grote heideclusters (zie par. 4.2).

Herstel kwelgebieden

- Herstel kwelstromen, aanpassing ontwatering en ecologisch beheer in kwelgebieden aan zowel de westzijde als de oostzijde van de Maasduinen. Beide typen kwelgebieden hebben specifieke hydrologische kenmerken en ecologische potenties, en vormen tevens hydrologische buffers voor de watergebonden natuurwaarden binnen de Maasduinen zelf (vennen, hoogvenen). Omdat veel kwelgebieden in agrarisch gebruik zijn, zullen maatregelen in samenwerking met de agrariërs uitgewerkt worden.
- Nader onderzoek naar de effecten van zowel diepe als ondiepe grondwateronttrekkingen op watergebonden natuurgebieden in en in de omgeving van het Nationaal Park, en naar mogelijke maatregelen om negatieve effecten te beperken.

Beekherstel

- Herinrichting beken met het oog op het vertraagd afvoeren en het vergroten van de waterberging.
- Verbetering van het watervasthoudend vermogen en vermindering van de uit- en afspoeling van

meststoffen en andere verontreinigingen in de bovenstroomse delen van het stroomgebied van de verschillende beekstelsels, in het kader van de ontwikkeling van 'landbouw op gezonde bodem' zoals nagestreefd door het waterschap.

Rivierverruiming

- Integrale aanpak van rivierverruiming en dijkversterking langs de Maas, met het oog op versterking van de ruimtelijke kwaliteit en de ecologische structuur van het Maasdal, en optimalisatie van de ecologische uitwisseling met de beekstelsels en de drogere gronden van de Maasduinen.

4.7 Ambities participatie, educatie en marketing

Marketing en educatie zijn essentieel voor de maatschappelijke betrokkenheid bij het Nationaal Park en een voorwaarde voor het behoud en de verdere ontwikkeling ervan. We streven naar een sterkere verbinding van het Nationaal Park met toeristische attracties in de omgeving, zoals Kasteeltuinen Arcen, en met andere groengebieden, zoals het UNESCO Biosfeergebied Maasheggen en het Grenspark Maas-Swalm-Nette. Dit zal helpen om de naamsbekendheid te vergroten en het gebied duidelijker in de markt te zetten. Ook een meer structurele samenwerking met scholen, bedrijven en zorginstellingen en de ontwikkeling van een eigen streekmerk zijn ambities.

Daarnaast willen we bewoners van het gebied meer betrekken bij het Regionaal Landschap en een actieve rol geven in de uitvoering van projecten. In de toekomstige organisatiestructuur van het Regionaal Landschap krijgen bewonersorganisaties een eigen rol.

Marketing- en educatieplan

In het kader van het transitietraject zullen een marketingplan en een educatieplan worden uitgewerkt. Achterliggende doelen zijn het vergroten van de

belevingswaarde van het landschap en het beter vermarkten en uitbouwen van de 'gezonde recreatieve propositie'. Een belangrijke doelgroep vormen hierbij de kinderen. Zij zullen straks gaan over de toekomst van de regio en de keuzes die daarbij gemaakt worden. Concreet zijn de volgende uitgangspunten geformuleerd:

- Focus op bereiken van een nieuwe en grotere doelgroep;
- Gezonde natuur, gezonde toekomst;
- Meer kinderen enthousiasmeren in een groter gebied;
- Zorgen voor natuur van doemscenario tot positief handelingsperspectief;
- Win-win-winactiviteiten voor gezonde mensen, gezonde natuur en een gezonde economie.

Streekmerk

Gestreefd wordt naar de ontwikkeling van een eigen streekmerk 'Maasduinen', als kwaliteitskeurmerk en marketinginstrument. Lokaal geproduceerd voedsel kan met zo'n streekmerk meer zichtbaarheid krijgen en bijdragen aan het 'gastronomisch profiel' van de regio. Maar ook bijzondere overnachtingslocaties of streekgeven evenementen in de Maasduinen kunnen het streekmerk gebruiken in hun communicatie.

De ontwikkeling en kwaliteitsborging van zo'n streekmerk zijn niet eenvoudig en vragen om een passende organisatievorm en een gerichte marketingstrategie. Het streekmerk moet allereerst gedragen en uitgedragen worden door de ondernemers in het gebied. We willen de haalbaarheid hiervan onderzoeken.

4.8 Ambities natuuronderzoek

Het stimuleren van natuuronderzoek is een van de speerpunten die genoemd worden in de standaard voor de Nationale Parken Nieuwe Stijl. Natuuronderzoek is belangrijk voor de onderbouwing van natuurontwikkeling en -beheer, maar ook voor het vergroten van maatschappelijke betrokkenheid van de burgers bij de natuur. Veel vrijwilligers zijn al actief op dit gebied, deze verdienen ondersteuning. Omdat veel ontwikkelingen in de natuur geleidelijk gaan, is continuïteit in het onderzoek belangrijk. Daarnaast doen zich, bijvoorbeeld als gevolg van klimaatverandering, nieuwe verschijnselen voor die om nieuw onderzoek vragen.

Ambities voor het natuuronderzoek zijn:

1. Uitbreiding van het onderzoeksgebied naar de (ruime) omgeving van het bestaande Nationale Park, om ecologische relaties met de omgeving te kunnen bestuderen, zowel landbouwgebieden als omliggende natuurgebieden. Het onderzoek kan agrariërs, landgoed- en boseigenaren en terreinbeherende organisaties helpen bij het maken van inrichtings- en beheerkeuzen.

2. Maatschappelijke kennisverbreding en activering, door opleiding en ondersteuning van vrijwilligers, het aanbieden van stages voor studenten in de groene opleidingen, het organiseren van inventarisatieweekenden en soortendagen en het aanbieden van excursies aan een breed geïnteresseerd publiek.
3. Het uitdragen van onderzoeksresultaten naar mensen in de regio en de bredere vakwereld, bijvoorbeeld door het organiseren van een jaarlijkse (internationale) 'ecotop' voor jonge natuuronderzoekers, het geven van lezingen of webinars, het uitbrengen van publicaties en het opslaan van verzamelde gegevens in nationale databanken.

De uitvoering kan verzorgd worden door het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg en het IVN.

5

Uitvoering

Dit BIO-plan moet resulteren in de uitvoering van concrete maatregelen. Daarvoor is in dit hoofdstuk een groslijst met mogelijke projecten opgenomen. Deze projecten zijn ingebracht door de leden van de klankbordgroep en zullen in het kader van het transitietraject voor het Regionaal Landschap Maasduinen nader afgewogen en uitgewerkt worden.

Organisatie- en financieringsstructuur

Voor de uitvoering van het oude BIP zijn door het Overlegorgaan Nationaal Park sinds 1999 opeenvolgende meerjarenprogramma's en jaarprogramma's uitgewerkt. Hiervoor was een structurele financiële bijdrage van Rijk of provincie beschikbaar. Voor afzonderlijke projecten was er vaak nog financiering uit andere bronnen. Daarnaast was er de reguliere financiering voor het natuurbeheer vanuit het SNL. De SNL bijdrage voor het natuurbeheer staat niet ter discussie, maar de financiering voor het Nationaal Park is onzeker geworden.

Onderdeel van het ingezette transitietraject voor het Regionaal Landschap is dan ook om tot een nieuwe organisatie- en financieringsstructuur te komen voor het Nationaal Park en de landschapsschil daaromheen. Dit is een belangrijke voorwaarde voor de uitvoering van het BIO-plan. Omdat er nu nog geen duidelijkheid is over de precieze organisatiestructuur en het beschikbare budget, is het nog niet mogelijk om nu al een concreet uitvoeringsprogramma vast te stellen. De projectvoorstellen in dit hoofdstuk zijn te zien als een eerste aanzet voor zo'n uitvoeringsprogramma.

Acties Regionaal Landschap

In het transitietraject wordt ingezet op de ontwikkeling van een breed gedragen Regionaal Landschap Maasduinen, waarin het huidige Nationale Park de natuurkern vormt. In het projectplan worden hiervoor tien concrete acties aangekondigd:

1. vorming nieuwe overlegstructuur
2. aanstelling kwartiermaker

3. oprichting gebiedsbureau
4. opstelling landschapsbiografie
5. uitwerking educatieplan
6. onderzoek koppeling landschap en gezondheid
7. uitwerking realisatieplan 'Grenslandroute'
8. versterken maatschappelijke participatie
9. oprichting Landschapsfonds
10. uitwerking marketing- en promotieplan.

Het Ministerie van LNV heeft eind december 2020 ruim € 290.000 beschikbaar gesteld voor het transitietraject. Regio en provincie zullen daar samen eenzelfde bedrag bijleggen.

De middelen voor het transitietraject zijn vooral bedoeld om het proces te organiseren, niet voor de feitelijke inrichting en het beheer. Daarvoor zullen aanvullende middelen moeten worden ingezet, bijvoorbeeld uit de Regionale Investeringsagenda van de Regiovisie Noord-Limburg en uit sectorale uitvoeringsprogramma's voor bijvoorbeeld water- of stikstofbeleid. Daarnaast zal worden gezocht naar aanvullende financiering vanuit de markt. Daarom is het belangrijk om het bedrijfsleven goed te betrekken bij het transitietraject en de uitvoering van projecten.

Groslijst projecten

Aan de leden van de klankbordgroep is gevraagd projectvoorstellen in te dienen die passen binnen de beschreven thema's en ambities van het BIO-plan (zie bijgaand schema). Dat heeft geresulteerd in een lijst van 32 projectvoorstellen (zie tabellen pag. 60/61). De projectvoorstellen zijn verdeeld in twee categorieën:

1. Beheer en inrichting Nationaal Park (20 projecten)
2. Ontwikkeling Regionaal Landschap (12 projecten).

De ontvangen projectvoorstellen variëren van continuïteit van succesvolle bestaande initiatieven (bv. 'gastheren van het landschap' of 'biowalks') tot geheel nieuwe ideeën (bv. 'gezonde gebiedsontwikkeling' of 'groene dorpsranden'). Bij elk projectvoorstel zijn de mogelijke trekkers en betrokken partijen aangegeven.

Thema's	Ambities
Natuur	• vergroting en verbinding heideclusters • natuurlijke bosontwikkeling • gradiëntzones, bufferzones en verbindingen • ontwikkeling kwel- en beeksystemen • herstel landschapselementen
Recreatie en toerisme	• recreatiezonering • optimalisatie recreatief medegebruik • ladderstructuur recreatieve routing • opwaardering/toevoeging parkpoorten • ontwikkeling groene dorpsranden
Landbouw	• natuurinclusieve en multifunctionele landbouw in Maasdal • innovatieve duurzame landbouw op Middenteras • nieuwe beheer- en verdienmodellen
Water	• vermindering verdroging en eutrofiëring • inpassing rivierverruiming en dijkversterking
Participatie, educatie en marketing	• vergroten naamsbekendheid • actieve participatie door bewoners en maatschappelijke organisaties • verbreding economisch draagvlak
Natuuronderzoek	• continuering en opschaling onderzoek • ondersteuning vrijwilligers en stageplekken • uitdragen en uitwisselen kennis

Overzicht thema's en ambities van het BIO-plan

Flexibiliteit en vervolgstappen

Benadrukt wordt dat het om een eerste groslijst gaat en dat in het vervolgtraject een nadere afweging, selectie, fasering, begroting en uitwerking zullen plaatsvinden. De lijst is ook niet limitatief: er zijn ongetwijfeld nog andere projecten of ideeën die een plek kunnen krijgen in het uiteindelijke uitvoeringsprogramma. Denkbaar is om als uitwerking van de groslijst een aantal strategische 'speerpuntprojecten' voor de lange termijn te formuleren en op korte termijn een aantal aansprekende 'quick wins' uit te voeren.

De afweging en uitwerking van de groslijst zal plaatsvinden in het kader van het geplande transitietraject voor het Regionaal Landschap Maasduinen, waar dit BIO-plan een bouwsteen voor is. Daarbij zal ook een verbinding worden gelegd met andere regionale opgaven en plannen, in het bijzonder

de Regiovisie en de Regionale Investeringsagenda, en zal een nieuwe organisatiestructuur worden opgezet. Daarnaast zijn er diverse sectorale subsidiemogelijkheden waar initiatiefnemers van projecten rechtstreeks een beroep op kunnen doen, zoals de nieuwe LNV-regeling voor natuurherstel. Voor een aantal projecten uit de groslijst is dit al gebeurd.

De feitelijke uitvoering van de projecten zal primair door de regionale partners moeten worden opgepakt, inclusief maatschappelijke organisaties en bedrijven. Het BIO-plan is daarom ook een uitnodiging aan die partners om zelf verantwoordelijkheid te nemen en samen aan de slag te gaan om het gebied van de Maasduinen mooier, duurzamer, rijker en bekender te maken!

Projectnaam	Omschrijving	Trekker en betrokken partijen	Instrumenten en financiering	Aanpak / eerste stap
A. PROJECTVOORSTELLEN BEHEER EN INRICHTING NATIONAAL PARK				
A1. Afronding Nationaal Natuurnetwerk binnen Nationaal Park	Afwaardering van landbouwgronden (categorie C1 en C2), conform ambitiekaart provincie. Groeve Driessen en Bergerheide als sleutelprojecten	Limburgs Landschap en Gemeente Bergen. Staatsbosbeheer, grondeigenaren	Openstelling SKNL	Omzetten naar C1 van deze percelen door provincie. Daarna aankoop of zelfrealisatie
A2. Venherstel	Uitbaggeren, vrijzetten van venoevers, afgraven verrijkte bovengrond voormalige landbouwpercelen. Straelens Broek en Eendenmeer als sleutelprojecten	SLL, Gemeente Bergen Waterschap	SKNL / Natuurherstel	Projectuitvoering SLL c.q. gemeente Bergen
A3. Inrichting Lommerbroek	Aanpakken detailontwatering, bouwvoor verwijdering, aanbrengen maaisel/entmateriaal	SLL. Waterschap, Provincie, Gemeente Venlo	SKNL, N2000 beheerplan	Overdracht gronden, projectuitvoering SLL
A4. Beekherstel Molenbeek	Natuurontwikkeling en waterberging bij de middenloop in het Energielandgoed en het mondingsgebied in de groene rivier Well	Gemeente Bergen. Limburgs Landschap, Waterschap	Bestemmingsplan, HWBP-programma, DHZ, DPRA, N2000	Opstellen gezamenlijk visie voor het hele stroomgebied
A5. Beheerdersoverleg	Afstemming beheerzaken zoals begrazing, faunabeheer, stuifzandbeheer, openstelling etc. O.a. evaluatie begrazingsaanpak en onderzoek naar kansen voor gescheperde kuddes voor het gehele NP.	Staatsbosbeheer. Limburgs Landschap, CPG, Gemeente Bergen, Gemeente Gennep	Geen externe financieringsbronnen	Organisatie startbijeenkomst beheerdersoverleg
A6. Evaluatie heideverbindingzones	Monitoring van de gerealiseerde heideverbindingzones en advies voor kwaliteitsslagen met een verdiepingsslag op faunaonderzoek	NHGL. Gemeente Bergen, Staatsbosbeheer, Limburgs Landschap, Gemeente Gennep	SNL monitoring door provincie. Monitoring door vrijwilligers. Geen externe financiering.	Agenderen in beheerdersoverleg en gezamenlijke aanpak afspreken
A7. Faunabeheerplan	Duidelijkheid scheppen over het omgaan met groot wild en andere fauna, bv. wolven, zwijnen, edelherten. Afstemming rasters, inzet jagers etc.	Gemeente Bergen. CPG, SBB, SLL, Gemeente Gennep, FBE (provinciale faunabeheereenheid)	Provinciaal wolvenplan, Provinciaal Faunabeheerplan	Agenderen in beheerdersoverleg en gezamenlijke aanpak afspreken
A8. Stuifzandbeheerplan	Bepalen van het gezamenlijk (vervolg) beheer van de stuifzandduinen.	Gemeente Bergen. SLL	DHZ, beheerplan N2000 provincie. PAS-subsidie, programma natuur, versneld natuurbeheer	Agenderen in beheerdersoverleg en gezamenlijke aanpak afspreken
A9. Handhaving en toezicht	Duidelijkheid scheppen over de manier en inzet van toezicht en handhaving door de diverse terreineigenaren	SBB, SLL, CPG, gemeenten. Provincie Limburg	Reguliere beheertaken en beheerbudgetten (o.a. SNL)	Startersoverleg betrokken partijen
A10. Bosbrandpreventie	Gezamenlijk beheerplan voor bosbrandpreventie afmaken voor het Interregproject	Interregpartners. Bosgroep	Provinciaal risicobeheerplan, Interregproject, regionale uitvoerings-agenda Klimaatadaptatie	Maken uitvoeringsplan met Interregpartners
A11. Recreatiezonering en parkpoorten	Kwaliteitsimpuls parkeervoorziening, infovoorziening, bebording, routing, en horeca. Aanwijzen rust- en intensieve recreatie-gebieden, dicht laten groeien van extensieve gebieden.	SLL. Gemeenten, SBB, Routebureau Noord- en Midden Limburg	Regiovisie Noord Limburg	Afstemmen wat parkpoorten zijn
A12. Parkpoort Hamert	P2 beter ontsluiten, brug over het Geldernsch Nierskanaal, betere infovoorziening en aanbod routes naar Walbecker- en Dorperheide	SLL. Gemeente Bergen, Gemeente Venlo	Regiovisie Noord Limburg	Wandelroutes ontwikkelen, plan voor brug nader uitwerken en financiering rond krijgen
A13. Parkpoort Kasteeltuinen	Inrichting informatieruimte, afstemming communicatie en marketing, verbeteren routing en bebording	SLL. Gemeente Venlo, Kasteel Arcen	Regiovisie Noord Limburg, Verkeersvisie Arcen	Herbestemmingsonderzoek Kasteel Arcen
A14. Evalueren en opwaarderen mountainbikeroutes	In beeld brengen huidige MTB routes. Deze optimaliseren, uitbreiden en sommige routes aanpassen. Communicatie optimaliseren	Gemeente Bergen. SBB, SLL, Gemeente Gennep, Routebureau N- en M-Limburg	Euregiogelden, gebruikersheffing	Organiseren van beheerdersoverleg
A15. Informatievoorziening	Behoud infrastructuur (website, abonnement VVV, reserveringssysteem scholen)	IVN. SLL, SBB, gemeenten	Regiovisie Noord-Limburg, extra marketingbudget	Meenemen in transitietraject (actie 10)
A16. Ondersteuning gidsen en vrijwilligers	O.a. opzetten jeugd- en gidsencursus	IVN en SLL. Gemeenten, SBB, Visit Noord-Limburg	Extra educatiebudget	Meenemen in transitietraject (actie 8)
A17. Kinderactiviteiten	Huidige kinderroutes upgraden en nieuwe beleavingsroutes aanleggen	SLL en IVN. Gemeenten, SBB	Extra educatiebudget	Meenemen in transitietraject (actie 5)

Groslijst ingediende projectvoorstellen

Projectnaam	Omschrijving	Trekker en betrokken partijen	Instrumenten en financiering	Aanpak
VERVOLG PROJECTVOORSTELLEN BEHEER EN INRICHTING NATIONAAL PARK				
A18. Biowalks	Wandelen onder begeleiding van een zorgprofessional en natuurgids voor mensen met een chronische ziekte (zoals diabetes, hart en vaatziekte, copd en dergelijke)	IVN. Vrienden van Pantein, provincie Limburg, Syntein, gemeenten	Continuering bestaande financiering, Regiovisie (thema gezondheid)	Regelen financiering en organisatie
A19. Folder- en kaartmateriaal	Updaten oud foldermateriaal	SLL. Provincie Limburg, gemeenten	Regiovisie Noord-Limburg, extra marketingbudget	Meenemen in transitietraject (actie 10)
A20. Publieksversie BIO-plan	Maken en verspreiden wervende brochure met samenvatting BIO-plan	Projectgroep BIO-plan	Transitiegelden	Afstemmen met communicatie over transitietraject
B. PROJECTVOORSTELLEN ONTWIKKELING REGIONAAL LANDSCHAP				
B1. Participatie- en educatieprogramma	Het organiseren van publieksbijeenkomsten voor het overdragen van kennis, het creëren van draagkracht en trots en het ophalen van eigen inbreng van de bewoners. Organiseren van excursies en het ondersteunen van burgerparticipatie bij beheer en projectuitvoering.	CPG en IVN. SLL, SBB, Waterschap, Natuurrijk Limburg, IKL, huisartsen en gemeenten	Regiovisie Noord-Limburg, Transitiegelden, Gezonde gebiedsontwikkeling Noordelijke Maasvallei (project B4.), Landschapsfonds	Inventarisatie kansrijke projecten en wensen, uitwerken plan van aanpak, enthousiasmeren betrokken partijen, meenemen in transitie (actie 8)
B2. Natuuronderzoek	Opzetten vrijwilligersnetwerk instelling werkgroep NP publicaties en ecotop evaluatie heideverbindingen (project 1.7)	Natuurhistorisch Genootschap in Limburg Limburgs Landschap. IVN	Vergoeding vrijwilligers, SNL-monitoring, transitiegelden	Uitwerking Plan van Aanpak
B3. Gastheerschap van het Landschap	Nieuwe cursus	IVN. Gemeente Bergen, SLL, SBB, ondernemers	Eigen bijdrage deelnemers	Regelen financiering, werving deelnemers
B4. Gezonde Gebieds-ontwikkeling Noordelijke Maasvallei	Opzetten activiteitenprogramma's vanuit de 6 dimensies van Positieve Gezondheid (zie apart projectplan)	ARK, Syntein. Onderwijs (RUMC, HAN), zorgverzekeraars	Inzet zorggeld via kavel-model, regio-/dorpsfondsen, Regiovisie (thema gezondheid)	Opzetten regieteam, uitwerking Plan van Aanpak, meenemen in transitie (actie 6)
B5. Stimulering natuurinclusieve landbouw	Ondersteunen bedrijven in omschakeling naar natuurinclusieve en multifunctionele landbouw: herstel landschapselementen en kringlopen (o.a. bokashi), kruidenrijk grasland, agrarisch natuurbeheer, gewasdiversificatie, strokenteelt.	LLTB. Agrariërs, SLL, Gemeente Bergen, SBB, Rijkswaterstaat	Actieplan provincie, Regiovisie Noord-Limburg, 1 miljoen bomen plan provincie	Maken gezamenlijk plan van aanpak, werving deelnemers
B6. Reststromen landschaps-beheer voor bodemverbetering landbouw	Onderzoek naar niet vermarktbaar restromen en kansen om deze in te zetten voor bodemverbetering	LLTB / Natuurrijk Limburg. Gemeenten, Waterschap, SLL, SBB	Zie project B5.	Afstemming met project B5.
B7. Parkway N271	Herstel laanbeplanting, veiligstellen doorzichten, parkentrees, verbeteren beeldkwaliteit, groene OV- haltes etc.	Provincie Limburg. Gemeenten, aanliggende eigenaren	Regiovisie Noord-Limburg	Uitwerking landschapplan/ beeldkwaliteitsplan voor de hele weg
B8. Groene dorpsrand Nieuw Bergen (pilot voor andere dorpen)	Groene inrichting dorpsranden, landschappelijke inpassing bebouwing, goede geleiding recreatiedruk, duidelijk toegangen, extra informatievoorzieningen, ecologisch groenbeheer	Gemeente Bergen. Bewoners en beheerders Bij uitrol naar andere dorps- en stadranden: Gennep en Venlo	Combinatie met andere transformatie-opgaven in het dorp. Landschapsfonds, Regiovisie	Inventarisatie knelpunten en wensen, maken plan van aanpak
B9. Regionale bossenstrategie	Prioritering en afstemming maatregelen voor klimaatbestendig bosbeheer, zowel binnen bestaande bossen als daarbuiten (bv. inzet boscompensatie/bossenstrategie voor herstel kleine landschapselementen of agroforestry)	Gemeenten, SBB, SLL. CPG, provincie	DHZ, N2000, nationale bossenstrategie, programma klimaat, programma biodiversiteit, PAS	Agenderen in beheerdersoverleg en gezamenlijke aanpak afspreken
B10. Herstel en aanleg Maasheggen en kleine landschapselementen	Aanplant en onderhoud Maasheggen en andere kleine landschapselementen in Maasdal tussen Gennep en Venlo, mede op basis van plan van VNC, o.a. voor het Heukelomse Beekdal.	Vereniging Nederlands Cultuurlandschap (VNC). LLTB, SLL, Gemeenten, Rijkswaterstaat	Watervergunning, 1 mln bomen plan provincie, UNESCO, Maasheggen-project Regiovisie, Landschapsfonds	Overleg met Rijkswaterstaat over mogelijkheden voor aanplant in het winterbed
B11. Eindinrichting Hoogwatergeul Lomm	Na realisatie hoogwatergeul, deze optimaal ecologisch inrichten en in beheer nemen als natuur.	Limburgs Landschap. DCM, gemeente Venlo	Programma rivierverruiming/ hoogwaterbescherming	Overleg Gemeente Venlo en Limburgs Landschap
B12. Conserveren water industriegebied Spikweien	Afkoppelen regenwater, en dat nuttig gebruiken, bv. voor beregening	Gemeente Venlo. Waterschap Limburg, SLL, SBB, industrieterrein	Waterbeleid, verdrogingsaanpak, MVO	Haalbaarheidsonderzoek

Groslijst ingediende projectvoorstellen (vervolg)

Bijlage 1: evaluatie BIP-plan

Opzet oorspronkelijke BIP-plan

In 1999 is door Bureau Hemmen het Beheer- en Inrichtingsplan De Maasduinen (BIP) opgesteld. Vóór die tijd was alleen De Hamert een Nationaal Park. Voor De Hamert was in 1991 een Beheer- en Inrichtingsplan opgesteld. Het nieuwe BIP omvatte het volledige gebied van het huidige Nationale Park, met de nieuwe naam De Maasduinen en een oppervlakte die bijna het drievoudige is van het oorspronkelijke Nationale Park.

Het BIP bevat de volgende onderdelen:

1. Inleiding
2. Beschrijving
3. Doelstellingen
4. Knelpunten en kansen
5. Aanbevelingen beheer en inrichting
6. Aanbevelingen recreatie en ontsluiting
7. Aanbevelingen voorlichting en educatie
8. Actieprogramma
9. Financiën.

Bij de **beschrijving** van het plangebied wordt ingegaan op:

- Situering en begrenzing
- Landschapsecologie:
- Geologie, bodem en water:
- Vegetatie, flora en fauna:
- Landschap en cultuurhistorie:
- Recreatie, voorlichting en educatie.

Als **hoofddoelstellingen** voor het Nationaal Park zijn geformuleerd:

- Het behouden en ontwikkelen van de landschapsecologische diversiteit en samenhang van het gebied t.b.v. natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden.
- Het bieden en ontwikkelen van mogelijkheden voor recreatief medegebruik in vormen die zijn gericht op beleving van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden, voor zover zij deze niet bedreigen en/of aantasten.
- Het bieden en ontwikkelen van mogelijkheden voor voorlichting en educatie voor een brede

doelgroep op een zodanig wijze dat de waarden en bedreigingen van het Nationaal Park duidelijk worden en dat inzicht geboden wordt in de daarop gebaseerde inrichtings- en beheersmaatregelen.

- Het bieden van mogelijkheden voor wetenschappelijk onderzoek.

Als **knelpunten** worden onder meer genoemd:

- Verzuring en eutrofiëring
- Verdroging
- Externe en interne barrières
- Ontwikkelingen Duitsland (ontgrondingen, toename weg- en vliegverkeer Laarbruch)
- Onvoldoende recreatieve voorzieningen (parkeerplaatsen, routes).

De **aanbevelingen** hebben onder meer betrekking op:

- Ecologische samenhang open terreinen
- Verhogen natuurwaarde van bossen
- Herstel en natuurontwikkeling
- Recreatiezonering
- Nieuwe routes
- Bezoekerscentrum.

Het **actieprogramma** bevat een lijst van 28 projecten.

Voor de **financiering** van beheer- en inrichtingskosten wordt primair een beroep gedaan op de beschikbare Rijksbijdrage voor de Nationale Parken. Voor 'extra wensen' wordt verwezen naar aanvullende middelen, bijvoorbeeld het Life-programma, Interreg etc.

Uitvoering BIP-plan

Voor de uitvoering van het BIP-plan zijn door het Overlegorgaan Nationaal Park De Maasduinen afzonderlijke meerjarenprogramma's, jaarprogramma's en projectplannen opgesteld. In de loop der jaren zijn daar ook nieuwe projecten bijgekomen ten opzichte van het oorspronkelijke BIP-plan. Sinds 1999 is een groot aantal projecten uitgevoerd en is meer samenwerking ontstaan tussen alle partijen die vertegenwoordigd zijn in het Overlegorgaan. Ook zijn nieuwe organisaties toegetreden tot het overlegorgaan, waaronder de

in 2017 opgerichte Coöperatie van particuliere grondeigenaren Nationaal Park De Maasduinen.

Evaluatie BIP-plan

Er zijn geen systematische evaluaties beschikbaar van de uitvoering van het BIP-plan in de afgelopen 20 jaar, anders dan de periodieke bijstellingen in nieuwe meerjarenprogramma's. In grote lijnen kan gesteld worden dat veel van de projecten uit het BIP-plan inmiddels zijn uitgevoerd, maar dat sommige knelpunten nog steeds actueel zijn of zelfs zijn toegenomen. Dat geldt zeker voor de problematiek van verzuring, eutrofiëring en verdroging, en ook voor de toename van de recreatiedruk.

Minstens zo belangrijk is dat de financiering van de Nationale Parken ingrijpend is veranderd. De Rijksbijdrage voor de Nationale Parken bestaat niet meer en de provincie heeft een grotere rol gekregen. Op dit moment is er geen zekerheid over structurele financiering van het Nationaal Park of over beschikbare budgetten. Dit heeft grote consequenties voor het nieuwe BIO-plan en ook voor de organisatiestructuur van het Nationaal Park. Waar het oude BIP-plan uitging van een zelfstandig uitvoeringsprogramma met een eigen budget, zal het BIO-plan meer het karakter krijgen van een 'bidbook', waarbij actief aansluiting wordt gezocht op externe uitvoeringsprogramma's en budgetten. Dit lijkt misschien een beperking, maar is ook een kans voor een 'verbreding' van het Nationaal Park en vergroting van de maatschappelijke betrokkenheid.

Bijlage 2: doelen Natura 2000

		Doel			Trend		Stikstofgevoeligheid	
		Opp.	Kwaliteit	Populatie	Opp.	Kwaliteit	Stikstof-gevoelig (ja/nee)**	KDW (mol N / ha / jaar)
Stuifzandheide met struikhei	H2310	>	>	n.v.t.			Ja	1.100
Zandverstuivingen	H2330	>	>	n.v.t.			Ja	740
Zwakgebufferde vennen	H3130	>	>	n.v.t.			Ja	410
Zure vennen	H3160	>	>	n.v.t.			Ja	410
Vochtige heiden (hogere zandgronden)	H4010A	>	>	n.v.t.			Ja	1.300
Droge heiden	H4030	>	>	n.v.t.	=	=	Ja	1.100
*Stroomdalgraslanden	H6120	=	=	n.v.t.			Ja	1.250
Ruigten en zomen (moerasspirea)	H6430A	=	=	n.v.t.			Nee	>2.400
Ruigten en zomen (droge bosranden)	H6430C	=	=	n.v.t.			Ja	1.870
*Actieve hoogvenen (heideveentjes)	H7110B	>	>	n.v.t.			Ja	400
Pioniervegetaties met snavelbiezen	H7150	=	=	n.v.t.			Ja	1.600
Beuken-eikenbossen met hulst	H9120	=	=	n.v.t.			Ja	1.400
Oude eikenbossen	H9190	=	=	n.v.t.			Ja	1.100
*Hoogveenbossen	H91D0	=	>	n.v.t.	=	-	Ja	1.800
*Vochtige alluviale bossen (beekgeleidende bossen)	H91E0C	=	=	n.v.t.	=	=	Ja	1.860
Droge hardhoutooibossen	H91F0	=	=	n.v.t.			Ja	2.080
Gevlekte witsnuitlibel	H1042	>	>	>	>	=	Ja	n.v.t.
Kleine modderkruiper	H1149	=	=	=	=	=	Nee	n.v.t.
Rivierdonderpad	H1163	=	=	-	=	-	Nee	n.v.t.
Kamsalamander	H1166	>	>	>	=		Ja	n.v.t.
Bever	H1337	=	=	>	>	>	Nee	n.v.t.
Drijvende waterweegbree	H1831	=	=	=		>	Ja	n.v.t.
Dodaars	A004	=	=	50	=	=	Ja	n.v.t.
Geoorde fuut	A008	=	=	7	=	-	Ja	n.v.t.
Nachtzwaluw	A224	=	=	30	+	+	Ja	n.v.t.
Zwarte Specht	A236	=	=	35	=	=	Ja	n.v.t.
Boomleeuwrik	A246	=	=	100	-	-	Ja	n.v.t.
Oeverzwaluw	A249	=	=	120	-	-	Ja	n.v.t.
Roodborsttapuit	A276	=	=	85	+	+	Ja	n.v.t.
Grauwe Klauwier	A338	>	>	3	+	-	Ja	n.v.t.

* Prioritair habitatype

** Habitattypen en leefgebieden van habitaatsoorten zijn stikstofgevoelig wanneer hun KDW lager is dan 2.400 mol/ha/jr ¹

Colofon

Projectgroep

Terra Kremers (gemeente Bergen),
Daan Bouten (Limburgs Landschap)
Carla Hanssen (Staatsbosbeheer)
Pieter Veen (Strootman Landschapsarchitecten)
Arjen Venema (Strootman Landschapsarchitecten)

Klankbordgroep

Wilfred Alblas (Limburgs Landschap)
Marij Bontemps (Coöperatie Particuliere Grondeigenaren)
Thea Jetten (IVN)
Bert Vergoossen (LLTB)
Pieter Lucassen (LLTB)
Hans Peter Jung (huisarts)
Ido Borkent (Stichting De Marke)
Ton Lenders (Natuurhistorisch Genootschap)
René Boxman (Bosbrasserie in de Sluis)
Rob Peperzak (Wethouder Gemeente Gennep)
Christine Naaijen (gemeente Gennep)
Antoon Splinter (Wethouder Gemeente Bergen)
Marij Pollux (Wethouder Gemeente Venlo)
Isabelle de Warrimont (Gemeente Venlo)
Arnold Jansen (Waterschap Limburg)
Harrie Winteraeken (Waterschap Limburg)

Geraadpleegde literatuur

Bestuurlijk overleg RES Noord- en Midden Limburg, 2020. Voorlopige Concept RES Noord- en Midden Limburg; Samen werken aan een duurzame regio.
Bureau Hemmen, 1999. Beheers- en Inrichtingsplan De Maasduinen.
Gemeente Bergen, 2019. Masterplan Energielandgoed Wells Meer.
Gemeente Bergen, 2019. Economisch programma Bergen 2030.
Gemeente Bergen, 2019. Omgevingsvisie Bergen 2030.
Gemeente Gennep, 2019. Omgevingsvisie 'Samen maken we Gennep'.
Gemeente Gennep, 2020. Ruimte voor vrijkomende agrarische bebouwing; Pilot gemeente Gennep.
Gemeente Venlo, 2014. Ruimtelijke Structuurvisie Venlo; Ruimte binnen grenzen.
Nationaal Park De Maasduinen, 2020. Transitie Nationaal Park De Maasduinen, de groen-blauwe kroon van Limburg; aanvraag subsidieregeling voor tijdelijke ondersteuning van nationale parken (LNV).

Nationale Parken Bureau, 2018. De standaard voor de gebiedsaanduiding nationaal park (werkversie mei 2018).
Projectgroep INTERREG V-A project Natuur- en Bosbrandpreventie, 2020. Risicobeheerplan 2021-2025 Natuur- en Bosbrand Maasduinen Midden.
Provinciale Taskforce Stikstof, 2020. Limburgs Aanvalsplan Stikstof; Op weg naar een nieuwe balans
Provincie Limburg, 2015. Provinciaal Waterplan Limburg 2016-2021; Samen werken aan water.
Provincie Limburg, 2019. Koers naar de toekomst; provinciaal beleidskader voor de Limburgse landbouw en agrifoodsector 2020-2023.
Provincie Limburg, 2019. Hoofdrapport Natura 2000-plan Maasduinen (145); ontwerp.
Provincie Limburg, z.j. Landschap verbindt Limburg; Uitgangspunten voor provinciale investeringen in een kwaliteitsvol en verbindend landschap.
Provincie Limburg, 2020. Ontwerp-Omgevingsvisie Limburg.
Regionale werkgroep Ruimtelijk Kwaliteitskader, 2018. Regionaal Ruimtelijk Kwaliteitskader Landelijk gebied Noord-Limburg.
Regio Noord-Limburg, 2019. Investeringsagenda Noord-Limburg; Samen investeren in de gezondste regio.
Samenwerkingsverband Nationale Parken, 2015. Quick-scan Nationale Parken.
Strootman Landschapsarchitecten, 2019. Landschapvisie Maasdal gemeente Bergen; Twee-eenheid van Maas en Duinen.
VNC, 2020. Maasheggenvisie gemeenten Gennep en Bergen
Waterschap Limburg en Provincie Limburg, 2018. Visie Beekdalontwikkeling in Limburg.
Waterschap Limburg, 2020. Voorontwerp Waterbeheerprogramma 2022-2027; Limburgs water in een veranderend klimaat.
Waterschap Limburg, z.j. Ontwerp Projectplan Waterwet; Gebiedspilot Eckeltsebeek.

Fotoverantwoording

pag. 1, 2, 32: Limburgs Landschap
pag. 4, 31 boven, 55, 57: IVN